

מינהל מחקר וכלכלה

משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה

אוכלוסיית הדרוזים בישראל, 2006 מאפייני כוח עבודה, תעסוקה ואבטלה

רונית הריס-אולשק
מירב גרינשטיין

על המחברות

רונית הריס-אולשק, סטטיסטיקאית במינהל, סטודנטית לתואר שני בלימודי אוכלוסייה באוניברסיטה העברית בירושלים.

מירב גרינשטיין, סטטיסטיקאית במינהל, בעלת תואר שני בסטטיסטיקה באוניברסיטה העברית בירושלים.

ספטמבר 2008

תוכן העניינים

3	תמצית הסקירה
8	רקע, מטרות ומתודולוגיה
11	מאפייני האוכלוסייה
11	האוכלוסייה והתפתחותה
14	מבנה גיל האוכלוסייה
15	מבנה משק הבית
16	נוער במערכת החינוך
19	רמת ההשכלה של האוכלוסייה בגילאי העבודה
23	השתתפות בכח עבודה ותעסוקה
23	השתתפות בכח עבודה
30	מאפייני תעסוקה לפי ענף כלכלי ומשלח יד
34	מעמד בעבודה
35	יוממות תעסוקתית
37	מפרנסים במשק הבית ושכר
42	אבטלה
42	אבטלה
43	אבטלה על פני זמן
45	רשימת מקורות

רשימת לוחות ותרשימים

- 12 לוח 1: שיעור גידול האוכלוסייה בממוצע לעשור לפי דת, 1970-2006
- 13 לוח 2: האוכלוסייה הדרוזית והצ'רקסית לפי יישוב 2006, באלפים ובאחוזים
- 16 לוח 3: נפשות במשק בית ממוצע לפי גיל ומגזר 2006, במספרים ואחוזים מסה"כ
- 18 לוח 4: אחוז הזכאים לתעודת בגרות מקרב תלמידי י"ב לפי מגזר 1999-2005
- 18 לוח 5: אחוז העומדים בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה לפי מגזר 1997 – 2005
- 20 לוח 6.א: אוכלוסיית בני 18-65 לפי תעודה אחרונה ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ יהודים
- 22 לוח 6.ב: אוכלוסיית בני 18-65 לפי תעודה אחרונה גיל ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ
- 25 לוח 7: שיעורי השתתפות של גברים גילאי 18-65 לפי תעודה אחרונה, גיל ומגזר, 2006
- 27 לוח 8: שיעורי השתתפות של נשים גילאי 18-65 לפי תעודה אחרונה, גיל ומגזר, 2006
- 29 לוח 9: שיעורי השתתפות של נשים (גילאי 18-65) לפי גיל הילד הצעיר, מספר הילדים במשק הבית ומגזר, 2006
- 31 לוח 10: מועסקים בגילאי 18-65 לפי ענפים כלכליים נבחרים ומגזר 2006, באחוזים מסה"כ
- 33 לוח 11.א: מועסקים בגילאי 18-65 לפי משלח יד ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ
- 34 לוח 11.ב: משלח יד לפי מגזר ומגדר (גילאי 18-65), 2006, באחוזים מהקבוצה
- 35 לוח 12: מעמד בעבודה לפי מגזר ומגדר בגילאי 18-65, 2006, באחוזים
- 36 לוח 13: עבודה מחוץ ליישוב המגורים לפי מגזר ומגדר (גילאי 18-65), 2006, באחוזים מהקבוצה
- 39 לוח 14: מספר מפרנסים במשק הבית לפי מגזר, 2006 גילאי 18-65, באחוזים מסה"כ
- 41 לוח 15: שכר ממוצע במשך השנה לפי יישוב ומגדר, 2005
- 42 לוח 16: מובטלים בגילאי 18-65 לפי מגזר, מגדר, ומשך אבטלה, 2006, אחוזים מסה"כ
- 43 לוח 17: אחוז מובטלים לפי מגזר ומגדר 1980-2006
- 15 תרשים 1: דרוזים ויהודים לפי קבוצות גיל, 2006, באחוזים
- 17 תרשים 2: שיעור הלמידה בכיתה י"ב בקרב בני/ות 17, לפי מגזר, 1992 – 2005
- 23 תרשים 3: שיעור השתתפות בכח העבודה לפי מגזר ומגדר גילאי 18-65, 2006

תמצית הסקירה

סקירה זו, שנכתבה בהמשך לסקירה בנושא משנת 2003¹, נועדה להציג תשתית מעודכנת של נתונים על מאפייני ההיצע והתעסוקה של האוכלוסייה הדרוזית בישראל והפער במאפיינים הללו בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.

הסקירה הנוכחית מהווה נדבך נוסף בעבודה מקיפה שבמסגרתה יציע המינהל למחקר וכלכלה למשרד התמי"ת, תוכנית להגברת שילובה של האוכלוסייה הדרוזית בשוק העבודה בישראל, צמצום פערי התעסוקה והשכר, המלצות שתקדמנה את השיוון החברתי-כלכלי בין המגזר הדרוזי לבין האוכלוסייה היהודית.

על בסיס שתי הסקירות תיבנה תוכנית שתתייחס לקידום של יעדים כלכליים וחברתיים עבור האוכלוסייה הדרוזית בישראל שבמרכזה: תכניות להגדלת שיעורי ההשתתפות בכח העבודה, להפחתת מימדי האבטלה ולצמצום פערי השכר בין המגזר הדרוזי ליהודי. ניתן יהיה לקדם מטרות אלו על ידי העלאת רמתן ואיכותן של ההשכלה וההכשרה המקצועית בקרב הדרוזים בישראל, יצירת התאמה בין מספר מקומות העבודה לבין מאפייני התעסוקה של כח העבודה הדרוזי תוך הסרת חסמים המונעים מהיצע כח אדם זה להשתלב בשוק העבודה הכללי בישראל.

ניתוח הפערים בשוק העבודה, בין המגזר הדרוזי ליהודי, נערך תוך הבחנה במשתנה המגדר המדגיח את הבדלי התרבות הקיימים בין האוכלוסיות הנזכרות והשלכותיהם על המצב התעסוקתי. החברה הדרוזית מאופיינת כחברה, שבה מרבית הנשים ממלאות תפקידים "נשיים" מסורתיים. מצב זה בא לביטוי בשני מאפיינים מרכזיים: ראשית, נשים דרוזיות נישאות בגיל צעיר יחסית ומספר הילדים הממוצע במשפחה גבוה באופן ניכר מזה שבמשפחות יהודיות. שנית, נשים דרוזיות עובדות בעיקר סמוך למקום המגורים של המשפחה, בהשוואה לנשים יהודיות הנוטות גם להתרחק ממקום המגורים לצורכי עבודתן. יוצא מכך, שגורמים תרבותיים אלה מצמצמים מלכתחילה את ההזדמנויות התעסוקתיות של נשים דרוזיות בהשוואה לנשים יהודיות. במיוחד אמורים הדברים לגבי נשים החסרות תעודת בגרות.

¹ נדיב, הריס וגרינשטיין. (2004). אוכלוסיית הדרוזים בישראל, 2003, מאפייני כח העבודה, תעסוקה ואבטלה. סקירה בנושאי שוק העבודה, מנהל תכנון וכלכלה, משרד התמי"ת.

מקורם של הפערים הכלכליים טמון לא רק בשוני במאפייני היצע כוח העבודה, אלא גם בהבדלים בין האוכלוסיות במיקומן הגיאוגרפי וברמת הפיתוח האזורי. מרבית היישובים הדרוזים ממוקמים בחבל הצפוני של מדינת ישראל (כרמל, גליל, גולן), המהווה שוק עבודה פריפריאלי לשוק העבודה העיקרי המצוי במרכז הארץ ולאורך מישור החוף. על מנת לנטרל את ההבדלים ברמת הפיתוח בין חבלי הארץ השונים על פערי התעסוקה בין האוכלוסייה הדרוזית לבין היהודית, כללה הסקירה גם ניתוח של פערי תעסוקה בין המגזרים השונים בתוך אותו מחוז - במחוז צפון. מתוך השוואה זו עולה כי על אף הסמיכות הגיאוגרפית של שתי האוכלוסיות, קיים פער ניכר בין מאפייני כוח עבודה והתעסוקה של דרוזים לבין כל העבודה והתעסוקה של יהודים המתגוררים בצפון. פער זה בא לידי ביטוי במבנה התעסוקה המוצג על פי התפלגות במועסקים בענפי הכלכלה, במשלחי היד ומידת היוממות של עובדים דרוזים בהשוואה ליהודים.

מתוך ממצאי הפרק הראשון בסקירה, העוסק במאפייני האוכלוסייה ומתמקד בבחינת מאפייני ההשכלה של כל אחת מהאוכלוסיות בגילאי +18, עולה כי רמת ההשכלה הממוצעת במגזר הדרוזי נמוכה במידה ניכרת מזו שבמגזר היהודי.

למרות ששיעור הלמידה בכיתות י"ב דומה בקרב שתי האוכלוסיות, שיעור הזכאים לבגרות במגזר הדרוזי נמוך בהשוואה למגזר היהודי ויותר מכך: שיעור התלמידים הדרוזים בעלי תעודות הבגרות המקנות עמידה בתנאי הסף ללימודים אקדמיים, נמוך במיוחד ואף ירד בשנים האחרונות. הפערים בין האוכלוסיות בשיעור הזכאים לבגרות הצטמצמו במהלך השנים האחרונות, מנגד הפערים בשיעור התלמידים העומדים בתנאי הסף ללימודים אקדמיים הצטמצמו במהלך השנים אך עדיין נותר גבוה.

נחיתות זו בהשכלת הצעירים הדרוזים פוגעת ביכולתם להשתלב בשוק עבודה דינמי ועתיר ידע, ופערי ההשכלה בין המגזרים מגבילים אפשרויות ליצור שוק עבודה אינטגרטיבי המקנה הזדמנות שווה לאוכלוסיות שונות.

הפרק השני בסקירה דן במאפייני כוח העבודה והתעסוקה בשני המגזרים. במהלך העשור האחרון, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של גברים דרוזים ירד במידה ניכרת בהשוואה לירידה מתונה יחסית בקרב הגברים היהודים. הירידה בשיעורי ההשתתפות מתמקדת בעיקר בקרב בעלי השכלה נמוכה בשני המגזרים. מאחר ושיעור בעלי השכלה הנמוכה במגזר הדרוזי גבוה במידה ניכרת, ובהתחשב בעובדה שמבנה התעסוקה של העובדים הדרוזים היה חשוף יותר להשפעות כלכליות בעשורים האחרונים עקב ריכוזם בתעשיות מסורתיות ובענפים שנפגעו יותר מהשפעות

הגלובליזציה. נמצא שהשפעותיהם של גורמים אלו על ההשתתפות בכוח העבודה היו משמעותיות יותר בקרב האוכלוסייה הדרוזית. בניגוד לירידה בשיעורי ההשתתפות של גברים, נמצא כי בקרב נשים משני המגזרים הייתה עלייה בשיעורי ההשתתפות בכח העבודה, אם כי שיעור השתתפותן של נשים דרוזיות נותר עדיין ברמה נמוכה מאד.

בסיכומו של דבר, שיעור ההשתתפות בכוח עבודה במגזר הדרוזי הצטמצם מאד בעשור האחרון שכן העלייה המשמעותית בשיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות לא הצליחה להדביק את הירידה הניכרת בשיעור ההשתתפות של גברים דרוזים.

בחינת מבנה ענפי הכלכלה של העובדים הדרוזים מעלה כי מעל ל- 50% מקרב העובדים הדרוזים מתרכזים בשני ענפים עיקריים: שירותים ציבוריים ותעשייה מסורתית. בענפי השירותים הציבוריים מרוכזים מרבית בעלי ההשכלה הגבוהה, בעוד שהתעשייה מהווה פתרון לתעסוקתם של בעלי ההשכלה הממוצעת והנמוכה. מאחר שבשנים האחרונות התעשייה בשוק העבודה הישראלי נחשפה להשפעות חזקות של הסחר הבינ"ל בשל התהליכים הגלובליים, נפגע מקור פרנסה עיקרי זה של האוכלוסייה הדרוזית. כך לדוגמא, מתפרות רבות בגליל, אשר שימשו כר תעסוקה נרחב לנשים ערביות בכלל ולדרוזיות בפרט, נסגרו במהלך העשור האחרון והועתקו למדינות בהן עלות העבודה נמוכה יותר. תעסוקתן של נשים דרוזיות נפגעה הן כתוצאה ישירה של סגירת המתפרות והן בשל העדר חלופת עבודה אחרת בקרבת מקום המגורים. תעשיות נוספות אשר היו מרוכזות באזור הגליל נסגרו במהלך השנים הרבות של מיתון שפגע מאד בביקוש לעובדים הרבים בעלי השכלה נמוכה במגזר הדרוזי.

לצד התעשייה והמגזר הציבורי, צה"ל ומערכת הביטחון משמשים מקור פרנסה משמעותי שלישי לצעירי העדה. השינויים בהדגשי מערכת הביטחון עשויים לתת אף הם את אותותיהם במקור פרנסה חשוב זה. סה"כ בחינת מקורות הפרנסה הקיימים במגזר הדרוזי מעלה כי מרבית מקורות פרנסה אלו הצטמצמו או שהם צפויים להצטמצם בעתיד הקרוב.

הפרק השלישי בסקירה דן באבטלה בקרב שתי האוכלוסיות. ההתכווצות הניכרת בסה"כ התעסוקה במגזר הדרוזי, לא מצאה את ביטויה בגידול שיעורי האבטלה (המדודה) בשנים האחרונות. במהלך העשור האחרון שיעור האבטלה במגזר הדרוזי נותר יחסית נמוך בהשוואה למגזר היהודי. במילים אחרות, מרבית הירידה בתעסוקה במגזר הדרוזי מצאה את ביטויה דווקא ביציאה מכוח העבודה (ירידה בשיעורי ההשתתפות – בעיקר של הנשים הדרוזיות) ולא בגידול בשיעור האבטלה הגלויה. זאת ועוד, היקף תת התעסוקה במגזר הדרוזי נרחב מאד כאשר נלקחים בחשבון מדדים נוספים כמו למשל: משך האבטלה הארוך יחסית ושיעור העובדים חלקית שלא מרצון, הגבוה לאין ערוך בהשוואה לשעורם במגזר היהודי.

ניתן לסכם כי על פי מדידה מקובלת, שיעור האבטלה בשני המגזרים דומה, אולם בהינתן הגדרות רחבות יותר לאבטלה, הכוללות גם נתוני תת תעסוקה ומדדים נוספים, הרי שהאבטלה במובנה הרחב, גבוהה יותר במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי.

בסקירה הנוכחית לא ניתחנו את מאפייני האוכלוסייה שאינה בכוח העבודה, אולם ברור שבחינה כזו נדרשת והיא תיערך בשלב הבא, לקראת בניית תוכנית תעסוקה למגזר הדרוזי. עם זאת, בחינה ראשונית שנערכה על קבוצת מי ש"אינם בכוח העבודה" מלמדת כי קיימים הבדלים ניכרים בין דרוזים ליהודים. כך לדוגמא, שיעור הנשים ש"אינן בכוח העבודה" גבוה במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי, גילם הממוצע של דרוזים שאינם בכוח העבודה נמוך בעשר שנים בהשוואה ליהודים (34.5 ו- 46.3 בהתאמה), ההשכלה הממוצעת של דרוזים שאינם בכוח עבודה נמוכה בשנתיים משל יהודים שאינם בכוח עבודה (9.6 ו- 11.5 שנות לימוד בהתאמה). ממצאים אלו ונוספים, אשר כאמור אינם מוצגים בסקירה הנוכחית ילמדו בשלב הבא, עשויים לכוון לפתרונות התעסוקתיים הנדרשים עבור האוכלוסייה שאינה בכוח העבודה מקרב המגזר הדרוזי.

עיקרי הממצאים

אוכלוסייה

- האוכלוסייה הדרוזית והצ'רקסית מנתה בשנת 2006 כ- 116 אלף תושבים, שהיוו 8.3% מכלל אוכלוסייה המוסלמית והנוצרית בישראל ו- 1.7% מכלל האוכלוסייה היהודית בישראל.
- האוכלוסייה הדרוזית צעירה במידה ניכרת מהאוכלוסייה היהודית בעיקר בשל הממוצע הגבוה יחסית של מספר ילדים למשפחה בהשוואה למגזר היהודי. גילה הממוצע של האוכלוסייה הדרוזית מעל גיל 15, עמד על 34.8 שנים לעומת 42.6 שנים במגזר היהודי.
- שיעור הזכאים לתעודת בגרות, ושיעור הבגרויות העומדות בדרישות הסף של מוסדות ההשכלה הגבוהה נמוך במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי. בשנת 2005 שיעור הזכאים לבגרות מקרב הדרוזים תלמידי כיתות י"ב עמד על 38% בהשוואה ל- 50% ויותר במגזר היהודי. שיעור בעלי תעודות בגרות המקנות כניסה למוסדות ההשכלה הגבוהה עמד על 23.2% מבעלי תעודת הבגרות במגזר הדרוזי בהשוואה ל- 44.1% במגזר היהודי.

כוח עבודה ותעסוקה

- שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב האוכלוסייה הדרוזית עמד ב- 2006 על 42.2% בהשוואה ל- 71.5% בקרב היהודים. עיקר הפער מוסבר בשעורי השתתפות נמוכים במיוחד של נשים דרוזיות.

- שיעור ההשתתפות בכח העבודה של גברים דרוזים עמד על כ- 61% בהשוואה ל- 72.5% במגזר היהודי. הפערים בין שיעורי ההשתתפות של גברים משני המגזרים נשמרים גם בקרב בני אותו גיל. בהשוואה לכך, שיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות עומד על פחות מ- 23%, ביחס לכ- 71% אצל יהודיות.
- ענפי השירותים הציבוריים וענפי התעשייה מהווים בשנים האחרונות מקור פרנסה עיקרי למועסקים מהמגזר הדרוזי. כ- 21% מהמועסקים הדרוזים עובדים בענפי התעשייה, בהשוואה ל- 16% מקרב המגזר היהודי. כ- 32% מן המועסקים במגזר הדרוזי עובדים במגזר הציבורי, שיעור המועסקים היהודים 33.7% גבוה במעט מאשר במגזר הדרוזי.
- אחוז העובדים האקדמאים מקרב היהודים גבוה פי 2.5 בהשוואה למשקלם של האקדמאים בקרב הדרוזים ועומד על 15% ו- 6% בהתאמה. משקלם של העובדים במקצועות החופשיים והטכניים עמד על כ- 17% במגזר היהודי וקרוב ל- 11% במגזר הדרוזי.
- אחוז העצמאים במגזר הדרוזי גבוה במעט מייצוגם באוכלוסייה היהודית. בקרב הדרוזים, עמד אחוז העצמאים על 14.4% בהשוואה ל- 11.3% בקרב היהודים. העבודה כעצמאים משמשת כ"נישה תעסוקתית" וכאמצעי השתלבות בשוק העבודה במגזר הדרוזי.

שכר עבודה

- השכר הממוצע לחודש בשנה של שכירים במגזר הדרוזי היה נמוך מ- 4,000 ₪ בעוד שהשכר הממוצע של כלל המשק הישראלי עמד על 6,296 ₪ (בשנת 2005).
- יחס השכר בין גברים ונשים ביישובים הדרוזיים נמוך במידה ניכרת בהשוואה ליחס השכר של סך האוכלוסייה, 49% ו- 59% בהתאמה.
- אחוז משקי הבית בהם עובד מפרנס יחיד גדול יותר מפי שניים במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי, ועומד על 54.9% ו- 24.8% בהתאמה. ממצא זה מסביר בחלקו את הפער הניכר בין יישובי המגזר הדרוזי ליישובי המגזר היהודי בהכנסות משקי הבית.

אבטלה

- שיעור האבטלה באוכלוסייה הדרוזית גבוה בהשוואה לשיעורו באוכלוסייה היהודית: בשנת 2006 הוא עמד על 10% בהשוואה ל- 8.2% באוכלוסייה היהודית. שיעור האבטלה של גברים דרוזים נמוך מזה של יהודים ועמד על 6.3% ו- 7.8% בהתאמה. שיעור האבטלה של נשים דרוזיות גבוה במיוחד (יותר מפי 2) מזה של יהודיות ועמד על 21% לעומת 8.7% בהתאמה.

רקע, מטרות ומתודולוגיה

כללי

תהליכי שינוי כלכלי וחברתי המתרחשים כיום בחברה הדרוזית, האיצו את הצורך בניתוח עדכני והכרת מאפייני התעסוקה של מגזר זה, לשם בניית תכנית להרחבת הזדמנויות ומציאת פתרונות תעסוקתיים הולמי כישורים לבני המגזר הדרוזי, ובמטרה לצמצם את הפער הכלכלי חברתי ההולך ומתרחב בין המגזר הדרוזי למגזר היהודי.

בין תהליכים אלו ניתן למנות את ההתפתחויות הבאות:

1. שינוי המבנה הענפי בשוק העבודה בישראל בשני העשורים האחרונים ובעיקר הצטמצמות ענף החקלאות אשר היווה מקור פרנסה עיקרי לבני העדה הדרוזית.
 2. ירידת בתחרותיות של התעשייה המסורתית בכלל ותעשיית הטכסטיל בפרט כתוצאה מתהליכי הגלובליזציה, דבר שהוביל לסגירת מפעלי תעשייה רבים, סגירה אשר פגעה בתעסוקת האוכלוסייה הדרוזית בכלל ובאוכלוסיית הנשים הדרוזיות בפרט.
 3. שינוי במבנה הרשויות המקומיות (איחוד רשויות) לצד קיצוצים בתקציביהן גרמו לצמצום היקף התעסוקה של דרוזים במגזר הציבורי אשר היווה עד אז כר תעסוקה נרחב לבני העדה.
 4. העלייה הניכרת בשיעור הזכאים לתעודת בגרות מקרב בני הנוער בעדה החמירה את בעיית העדר תעסוקה ההולמת את ההון האנושי הגדל של בני הדור הצעיר.
- במישור התעסוקתי, היעד המרכזי בתוכנית העבודה של משרד התמי"ת הינו להגדיל את מידת השתלבותן של אוכלוסיות מוחלשות² בתעסוקה באמצעות הגברת האחריות האישית במטרה לצמצם את הפער חברתי כלכלי המתרחב בחברה הישראלית. צוות עבודה במשרד התמי"ת מגבש בימים אלו תוכנית לפיתוח התעסוקה והתעשייה בצפון הנוגעת במגוון נושאים לדוגמה: העלאת רמות ההשכלה באוכלוסייה בסיוע ההכשרה המקצועית, סיוע לסטודנטים (מלגות), תמיכה בעסקים קטנים, פיתוח מסגרות טיפול לילדים ועוד. תוכניות אלו מיועדות לכלל אוכלוסיות הצפון עם דגש מיוחד ומתן עדיפות לאוכלוסיות ייחודיות.
- הממשלה החליטה להפעיל תוכניות נסיוניות מגוונות על המגזר הדרוזי באמצעות גופים שונים דוגמת – תב"ת והגיונט. תב"ת מפעילה בימים אלו מספר תוכניות: תוכנית למיפוי העסקים במגזר הדרוזי במטרה לאתר ליבות של פעילות עסקית לשם מטרות פיתוח, תכנית "עידית" שמטרתה

² יצוין שהמאמץ המתמקד באוכלוסייה הדרוזית מתבצע במקביל לקידום קבוצות אוכלוסייה נוספות כמו למשל: הורים יחידים, אנשים עם מוגבלות, מובטלים מבוגרים (בני 50+), ערבים וחרדים.

לסייע לאמהות צעירות להשלים את השכלתן, להשתלב בעולם העבודה ובמידת הניתן להמשיך ללימודים גבוהים, תוכנית תעסוקת אקדמאים שמטרתה סיוע לשילוב סטודנטים ואקדמאים במקצועות התואמים את השכלתם וכו'.

מטרות הסקירה

הסקירה מיועדת להציג נתונים על דפוסי ההשתתפות בכוח העבודה, שיעורי התעסוקה והאבטלה של האוכלוסייה הדרוזית בישראל, בהשוואה לאוכלוסייה היהודית בכלל, ולאוכלוסייה היהודית במחוז צפון³ בפרט. תשתית נתונים זו מהווה כאמור, נדבך בבניית תוכנית להרחבת ההזדמנויות התעסוקתיות במגזר הדרוזי.

מקורות נתונים

ניתוח הנתונים בסקירה מתבסס על עיבודים מיוחדים של מינהל מחקר וכלכלה מתוך סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לתקופה 1980-2006, תוך התמקדות בנתוני סקר כ"א לשנת 2006.

נתוני הלמ"ס מבחינים בין בני דתות שונות באוכלוסייה הישראלית⁴ ומאפשרים לעסוק באוכלוסייה הדרוזית בנפרד מבני דתות אחרות. נערכה השוואה בין אוכלוסיית הדרוזים, המרוכזת בעיקר במחוז צפון, לאוכלוסייה היהודית במחוז צפון כמו גם לאוכלוסייה היהודית בכלל. ההשוואה בין שתי האוכלוסיות במחוז הצפון, דרוזים ויהודים, נועדה למקד את ניתוח הפער בין האוכלוסיות באותם מרחבי תעסוקה.

מקורות סטטיסטיים נוספים עליהם מתבססת הסקירה הנם:

משרד החינוך, האגף הפדגוגי (2006) – בחלק העוסק בהשכלתם והישגי מבחני הבגרות של בני נוער דרוזים.

הביטוח הלאומי - בחלק העוסק בשכר לפי יישובים (בנדלק, 2006).

מבנה הסקירה

לסקירה שלושה פרקים המתארים את מאפייני האוכלוסייה, השתתפות בכוח העבודה ותעסוקה והאבטלה במגזר הדרוזי. כאמור, ניתוח של האוכלוסייה הדרוזית שאינה שייכת לכוח העבודה יוצג

³ בו מרוכזת מרבית האוכלוסייה הדרוזית בישראל.

⁴ ההבחנה היא בין הדתות הבאות: יהודים, נוצרים, מוסלמים, דרוזים לרבות בני העדה הצ'רקסית, ובני דתות אחרות.

בשלב מאוחר יותר, בעת שתיערך תחזית ארוכת טווח להתפתחות כח העבודה והתעסוקה במגזר הדרוזי.

- א. הפרק הראשון דן במאפייני האוכלוסייה הדרוזית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית. הפרמטרים הנבחנים הנם ההבדלים במבנה הגילאים, גודל משק הבית ורמות השכלה.
- ב. הפרק השני מציג מאפיינים תעסוקתיים של המגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי. בפרק זה נבחנים ההבדלים בשיעורי ההשתתפות, במבנה התעסוקה על פי ענפי כלכלה ומשלחי יד וברמות השכר של שני המגזרים.
- ג. בפרק השלישי נערכת השוואה במאפייני האבטלה בשני המגזרים. המדדים הנבחנים הנם עומק ומשך האבטלה כמו גם מאפייני ההון האנושי של המובטלים.

מאפייני האוכלוסייה

האוכלוסייה והתפתחותה

במפקד הראשון של האוכלוסייה בישראל ב-1949 נמנו כ-14.5 אלף דרוזים⁵ שהיוו 9% מאוכלוסיית המיעוטים בישראל. אחרי קרוב ל-60 שנה מונה האוכלוסייה הדרוזית כ-116 אלף תושבים (כולל הדרוזים ברמת הגולן) המהווים 8.3% מכלל אוכלוסיית המיעוטים ו-1.7% מכלל האוכלוסייה היהודית בישראל⁶.

העדה הדרוזיות הנה עדה דתית מתבדלת שעקרונותיה מועברים באופן מסורתי לבני העדה עם הגיעם לבגרות. שיעור הנישואים הפנים עדתיים הינו גבוה במיוחד. הגברים הדרוזים נוטים להתגייס לצה"ל בשיעורים גבוהים⁷.

לאורך זמן ניכרת ירידה בקצב הגידול של האוכלוסייה הדרוזית בישראל, אך קצב הגידול השנתי הוא עדיין גבוה בהשוואה לגידול באוכלוסייה היהודית בישראל. בשנות השבעים עמד אחוז הגידול הממוצע באוכלוסייה הדרוזית על 4% לשנה. במהלך שנות השמונים והתשעים ירד אחוז הגידול ל-2.7%, בשנת 2006 נרשמה ירידה נוספת באחוז הגידול הממוצע אשר עמד על 2.1% בלבד. אף שהגידול הממוצע באוכלוסייה הדרוזית הינו נמוך בהשוואה לגידול הממוצע באוכלוסייה המוסלמית (3.0%), הוא גבוה מזה של האוכלוסייה היהודית (1.5%) (למ"ס, שנים שונות). כאמור, מספר הלידות הממוצע של הנשים הדרוזיות נמצא במגמת ירידה מאז שנות ה-60' בהן עמד ממוצע מספר הלידות לאישה דרוזית על 7.5 לידות לעומת 2.6 לידות בשנת 2006. לשם השוואה, מספר הלידות הממוצע של נשים יהודיות עמד בשנת 2006 על 2.8 לידות בממוצע לאישה עד גיל 45 (למ"ס, שנים שונות).

⁵הסקירה עוסקת במגזר הדרוזי והצירקסי כמקשה אחת, למרות ההבדלים ביניהם מאחר ובמרבית המקרים הלמ"ס אינה מפרידה בין דרוזים לצירקסים. במקרים בהם ניתן היה לערוך הפרדה זאת, היא מצוינת בגוף הסקירה. במהלך הסקירה נשתמש במושג "המגזר הדרוזי" כמושג כולל לדרוזים וצירקסים יחד.

⁶ יש להדגיש כי סיפוח הגולן על תושביו למדינת ישראל, תרם לגידול אקסוגני במספר הדרוזים אשר אינו מושפע מפיריון. לאחר שמפחיתים מהמספר הכולל את התושבים הדרוזים ברמת הגולן, הגיע מספרם של הדרוזים בשנת 2006 לכ-101 אלף.

⁷ רק הגברים מן המגזר הדרוזי מתגייסים למערכת הביטחון הישראלית.

לוח 1: שיעור גידול האוכלוסייה בממוצע לעשור לפי דת, 1970-2006

	יהודים	נוצרים	מוסלמים	דרוזים	
	2.4	1.7	4.2	3.5	1970-1980
	1.9	2.5	3.1	5.0	1980-1990
	2.3	1.6	3.7	2.3	1990-2000
	1.4	1.7	3.2	2.1	2000-2006

מקור: למ"ס 1970-2006

לוח 1 מציג את שיעור הגידול הממוצע של האוכלוסייה הדרוזית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית, מוסלמית ונוצרית, וממנה עולים הממצאים הבאים:

- במהלך שנות ה-90 ועד שנת 2006 חלה ירידה בשיעור הגידול הממוצע של האוכלוסייה הדרוזית, ושיעור זה התייצב על רמה גבוה במעט מזה של האוכלוסייה היהודית. במהלך שנות ה-90 דווקא חל גידול בשיעור הגידול של האוכלוסייה היהודית, אולם גידול זה נבע בעיקר בשל גידול אקסוגני באוכלוסייה היהודית כתוצאה מהעלייה מברה"מ בשנים אלו, וככל הנראה לא ניתן לצפות להמשך גידול זה בשנים הבאות.
- במרבית התקופה הנסקרת 1970-2006 שיעור הגידול הממוצע בקרב מוסלמים גבוה משל דרוזים, ופערים אלו אף מתרחבים בסוף התקופה- החל משנות התשעים. הבדלים אלו נובעים בעיקר בשל הירידה בממוצע הלידות לאישה בגיל הפרייון בקרב נשים דרוזיות בהשוואה ליציבות יחסית במספר הלידות (הגבוה) של נשים מוסלמיות.
- שיעור הגידול הממוצע של נוצרים לכל התקופה הנסקרת היה נמוך מזה של האוכלוסייה המוסלמית והדרוזית.

כאמור, בשנת 2006 מנתה האוכלוסייה הדרוזית 116.3 אלף תושבים, שהתגוררו ב- 18 יישובים הממוקמים בגליל העליון, בגליל המערבי, וברמת הגולן. האוכלוסייה הצ'רקסית מרוכזת בשני יישובים - ריחנייה וכפר קמא.

לוח 2 : האוכלוסייה הדרוזית והצ'רקסית לפי יישוב 2006, באלפים ובאחוזים

שם היישוב	סה"כ תושבים, באלפים	אחוז הדרוזים, אחוז התושבים ביישוב	אחוז הדרוזים מסך התושבים ביישוב	
גולס	5.4	100	א. מעל 75%	
יאנוח-גית	5.3	100		
סאג'ור	3.6	100		
מסעדה	3.3	99.9		
מגידל שמס	9.0	99.9		
בית ג'ן	10.2	99.8		
בוקעאתא	5.6	99.8		
עין קנייא	1.9	98.8		
ירכא	12.7	98.7		
עין אל-אסד*	0.8	98.0		
חורפיש	5.2	95.8		
כסרא-סמיע	6.7	94.6		
עיר כרמל	24.4	88.6		
פקיעין (בוקיעה)	5.1	75.8		
מגאר	19.0	57.7		ב. 75% - 50%
ראמה	7.5	30.6		ג. מתחת ל- 50%
אבו סנאן	11.5	27.3		
שפרעם	33.5	14.3		
ריחאנייה	1.0	--	ד. יישובים צ'רקסים	
כפר כמא	2.9	--		

מקור הנתונים : למ"ס, 2006

* הנתון נכון ל-2003

- הדרוזים בישראל מתגוררים בשני מחוזות עיקריים : מחוז צפון (80%) ומחוז חיפה (20%).
- הכפרים הדרוזים הגדולים ביותר הנם דליית אל כרמל – עוספיא (רשות מקומית בשם עיר הכרמל) עם 24.4 אלף תושבים וירכא עם 12.7 אלף תושבים.
- ההבחנה בין סוגי היישובים (לוח 2) נערכה על פי החלק היחסי של התושבים הדרוזים מסך האוכלוסייה ביישוב, ומאפשרת להבחין ב- 3 סוגי יישובים :

- (א) 14 יישובים דרוזים בהם מהווים הדרוזים למעלה מ- 75% מהתושבים. ביישובים אלו מתגוררים 99.2 אלף דרוזים, המהווים כ- 85% מסך אוכלוסיית הדרוזים בישראל.
- (ב) 4 יישובים דרוזים מעורבים (בד"כ יישובים מעורבים של דרוזים ונוצרים) - מהם, בשלושה יישובים פחות מ- 50% מן התושבים הנם דרוזים.
- (ג) יישובים צ'רקסים - שני יישובים צ'רקסים (ריחנייה, כפר קמא).

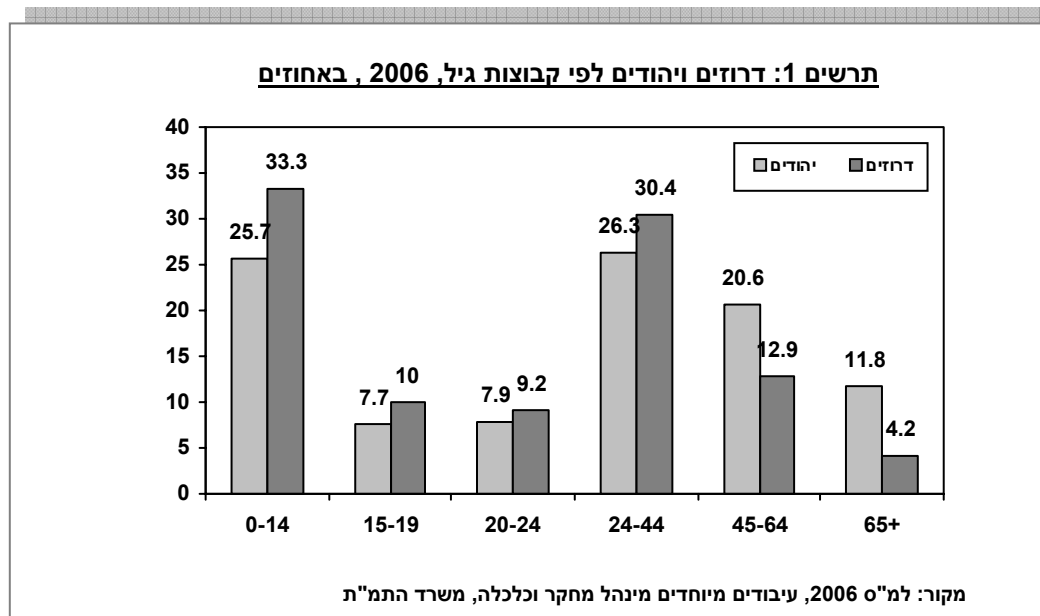
במהלך שנת 2002 חל שינוי במבנה הרשויות המקומיות הדרוזיות כך שהכפרים דלית אל כרמל ועוספיא אוחדו לרשות מקומית המכונה "עיר הכרמל" המונה כ- 24 אלף תושבים. הכפרים גיולס, אבו סנאן, ירכא וינוח ג'ית אוחדו אף הם לרשות מקומית אחת המכונה "גאיה". רשות זו מאגדת כיום את כ- 23% מסך האוכלוסייה הדרוזית בישראל (כ- 27 אלף תושבים).

מבנה גיל האוכלוסייה

האוכלוסייה הדרוזית צעירה במידה ניכרת בהשוואה לאוכלוסייה היהודית. ממצא הנובע בחלקו ממספרם הגבוה של הילדים במשפחה (1.6 נפשות במוצע בגילאי 0-14 במשק בית אצל הדרוזים לעומת 0.9 נפשות אצל היהודים) הגיל החציוני במגזר עומד על 23.6 שנים, בהשוואה ל- 30.7 במגזר היהודי.

תרשים 1 מציג את התפלגות הגילאים בהשוואה בין שתי האוכלוסיות: הדרוזית והיהודית.

- בולט ייצוג היתר של אחוז הילדים באוכלוסייה הדרוזית לעומת היהודית. שיעור בני ה- 14 ומטה עומד על 33.3% מקרב הדרוזים בהשוואה ל- 25.7% בלבד בקרב היהודים. אחוז בני ה- 15-24 עומד על 10% במגזר הדרוזי ועל- 7.7% מגזר היהודי.
- בקבוצת הגילאים 15-19 ו- 20-24 הפער בין המגזרים הינו קטן יחסית לטובת ייצוג היתר של הדרוזים. בסה"כ מצטבר לכל שלושת קבוצות הגיל מ- 15 עד 44, בולט ייצוג היתר של האוכלוסייה הדרוזית ומגיע לכ- 7.7 נקודות אחוז יותר בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.
- 52.3% מן האוכלוסייה הדרוזית מרוכזת בגילאי 24 ומטה, בהשוואה ל- 41.3% מן המגזר היהודי. סה"כ אחוז הדרוזים בגילאי העבודה העיקריים 25 - 65 עומד על 43.3% בהשוואה ל- 46.9% באוכלוסייה היהודית. יוצא מכך, שבמהלך השנים הקרובות (בטווח של עד 10 שנים) שיעור הגידול בהיצע כוח העבודה במגזר הדרוזי צפוי להיות גבוה במידה ניכרת בהשוואה למגזר היהודי. בניגוד לכך, אחוז בני ה- 65 ומעלה גבוה במגזר היהודי בהשוואה למגזר הדרוזי עומד על 11.8% ו- 4.2% בהתאמה.

מבנה משק הבית

המצב המשפחתי ומבנה משק הבית שונים מאד בקרב הדרוזים בהשוואה ליהודים. אחוז הדרוזים הנשואים גבוה ועומד על 60% בהשוואה ל- 57% בקרב היהודים. אחוז הדרוזים הגרושים נמוך מאד ועומד על למטה מ- 1%, בהשוואה ל- 5.5% אצל היהודים. מספר הנפשות הממוצע במשק הבית הדרוזי עמד על 5.0 בהשוואה ל- 3.7 בקרב היהודים. פער של 1.3 נפש למשק בית בין האוכלוסיות. ממצאים אלו הם ביטוי לרמת הדתיות הגבוהה של החברה הדרוזית המאופיינת בדפוסי משפחה מסורתיים.

כאמור, ההבדל בגודל המשפחה נובע בעיקר מהמספר הממוצע הגבוה של ילדים (0-14) במשק הבית הדרוזי שהוא כפול מזה שבמשק הבית היהודי. נתון זה בא לביטוי גם בנתוני התפלגות הגיל של האוכלוסייה הדרוזית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.

המבנה הצעיר של האוכלוסייה הדרוזית בא לידי ביטוי גם בהבדלים הניכרים בין דרוזים ליהודים בשיעור המבוגרים והקשישים באוכלוסייה. לקבוצת הגיל המבוגרת יחסית (45-64) יש ייצוג יתר בולט בקרב האוכלוסייה היהודית בהשוואה לדרוזית (20.6% ו- 12.9% בהתאמה). מאפיין נוסף מלמד כי המספר הממוצע של נפשות בוגרות (גילאי +15) במשק הבית הדרוזי גבוה בהשוואה ליהודי. פער זה מוסבר במבנה המסורתי של המשפחה הדרוזית שבה מתגוררים מספר דורות במשק

בית אחד, והן בהמשך מגורים של ילדים בוגרים לצד הוריהם עד לנישואיהם, בעוד שצעירים יהודים נוטים לעזוב את בית הוריהם עוד לפני נישואיהם.

לוח 3 : נפשות במשק בית ממוצע לפי גיל ומגזר 2006, במספרים ואחוזים מסה"כ

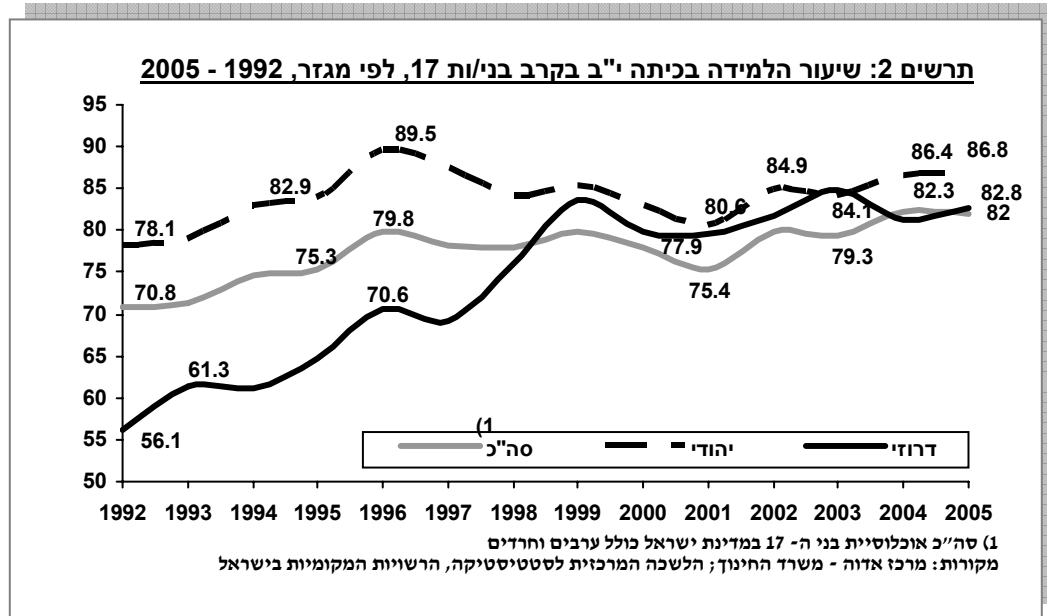
סה"כ דרוזים	האוכלוסייה היהודית				נפשות	ממוצע במשק הבית
	מחוז צפון		כלל האוכלוסייה			
נפשות באחוזים	נפשות באחוזים	נפשות באחוזים	נפשות באחוזים	נפשות באחוזים	נפשות באחוזים	
100%	5.0	100%	3.6	100%	3.7	ממוצע במשק הבית
31%	1.6	24%	0.8	23%	0.9	מהם : גילאי 0-14
69%	3.4	76%	2.8	77%	2.8	גיל +15

מקור : למ"ס 2006, עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

נוער במערכת החינוך

בשנת 2005 עמד מספר התלמידים אשר למדו בכל כיתות י"ב בישראל על 97.3 אלף, מהם 81.4 אלף תלמידים יהודים (83.7%), 12 אלף מוסלמים (12.7%), 1.7 אלף דרוזים (1.8%) ו-1.6 אלף תלמידים נוצרים (1.7%). מתוך נתוני מערכת החינוך לשנים 1995-2005 ניתן ללמוד על שתי מגמות בולטות : בממוצע לכלל האוכלוסייה בישראל⁸, שיעור הלומדים בכיתות י"ב מקרב גילאי +17 סובב סביב ה-80%, שיעור הזכאים לתעודת בגרות נמצא במגמת עלייה איטית משנת 1995 ועד 2004, ואילו בשנת 2005 חלה ירידה של 3 נקודות (47.8 ו-44.9 בהתאמה). בשנת 2005 קיבלו 44.9% מכלל בני/ות 17 בישראל תעודת בגרות, בעוד שבשנת 1995 עמד השיעור על 37.9%. סה"כ אחוז התלמידים בעלי תעודות בגרות העומדות בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה עלה, אולם עדיין ניכר פער בין האוכלוסייה הדרוזית ליהודית. ממצא זה עשוי לרמוז על הבדלים באיכותה של מערכת החינוך במגזר הלא יהודי בהשוואה למגזר היהודי.

⁸ הנתונים הללו אינם מוצגים בלוחות והם נלקחו מתוך עיבודי נתוני של 'מרכז אדוה'

תרשים 2 מפרט את שיעור בני ה-17 הלומדים בכיתה י"ב לשנים 1992-2005 באוכלוסייה הדרוזית והיהודית.

- שיעור בני ה-17 במגזר היהודי הממלכתי וממלכתי דתי (ללא המגזר החרדי) הלומדים בכיתה י"ב עמד על 98.9% בשנת 2005 (אינו מוצג כאן). כך שבפועל קיים פער ניכר (16.1 נקודות) בין שני המגזרים (היהודי והדרוזי) בשיעור הלמידה בכיתה י"ב.
- בעשור האחרון חלה עלייה ניכרת בשיעור בני ה-17 הדרוזים הלומדים בכיתה י"ב. בשנת 1992 שיעור זה עמד על 56% ואילו בשנת 2003 שיעור זה האמיר ל-84.1% והוא ירד בשנת 2005 ל-82.8%. בין הגורמים שתרמו לעלייה בשיעור הלמידה בכיתה י"ב ניתן למנות: 1. פיתוחה של מערכת הסברתית תוך בית ספרית המעודדת התמדה בלימודים בשיתוף עם הורי בית הספר. 2. הקמתם של בתי ספר תיכוניים בכל הישובים הדרוזים, במטרה לעודד לימודי בנות אשר נטו לנשור ממערכת החינוך עם המעבר לבתי ספר תיכוניים מחוץ ליישוב.

לוח 5 : אחוז העומדים בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה לפי מגזר 1997 – 2005				לוח 4 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות מקרב תלמידי י"ב לפי מגזר 1999-2005			
יחס ^א	יהודים	דרוזים		יחס ^א	יהודים	דרוזים	
2.8	38.8	13.9	1997	1.9	36.2	18.8	1992
2.0	38.6	19.4	1998	1.5	43.8	28.7	1995
1.7	40.9	23.7	1999	1.6	45.6	28.6	2000
2.1	40.4	18.8	2000	1.4	51.5	36.8	2002
1.6	42.3	26.1	2001	1.3	51.5	41.0	2003
1.8	45.0	25.4	2002	1.3	52.3	38.8	2004
1.6	44.6	27.2	2003	1.3	50.1	37.7	2005
1.7	45.0	26.7	2004				
1.9	44.1	23.2	2005				

(1) יחס בין יהודים לדרוזים

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך משרד החינוך, התרבות והספורט, המינהל הפדגוגי, אגף הבחינות, נתוני בחינות בגרות שנים שונות, השלכה המרכזית לסטטיסטיקה, הרשויות המקומיות בישראל

אחוז הזכאים לבגרות במגזר הדרוזי עלה במידה ניכרת במהלך שנות ה-90 ועומד כיום על כ-38% מתלמידי כיתה הי"ב, בהשוואה ל-19% בשנת 1992.⁹ בהשוואה לכך, במגזר היהודי זכאים לתעודת בגרות כ-50% מקרב תלמידי כיתה י"ב בהשוואה ל-36% בשנת 1992 (ממוצע הזכאות הארצי הינו 49%). היחס של שיעור הזכאים לתעודות בגרות בין האוכלוסיות הצטמצם לטובת האוכלוסייה הדרוזית מ-1.9 ב-1992 ל-1.3 בשנת 2005.

- קיים פער ניכר באחוז בעלי תעודות הבגרות העומדים בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה¹⁰ בין האוכלוסייה הדרוזית לבין היהודית. בקרב היהודים עמדו כ-44% מתעודות הבגרות בדרישות הסף, לעומת 23% באוכלוסייה הדרוזית.
- ההתפתחויות בעשור האחרון מלמדות כי הגידול הניכר באחוז הזכאים לבגרות והעומדים בדרישות הסף להמשך לימודים במוסדות להשכלה גבוהה בקרב גילאי 17 באוכלוסייה הדרוזית, הביא לצמצום פערי ההשכלה בין האוכלוסיות. כך למשל היחס באחוז הזכאים לבגרות בין האוכלוסיות עמד בשנת 1992 על 1.9 לטובת האוכלוסייה היהודית והוא הצטמצם

⁹ יש להדגיש כי הנתון בדבר שיעור הזכאים לתעודת בגרות מחושב מתוך סך הלומדים בכיתה י"ב, לפיכך שיעור זה אינו לוקח בחשבון תלמידים אשר נשרו ממערכת החינוך לפני כיתה י"ב. כתוצאה מכך שיעור הזכאים לבגרות מסך ילידי שנתון נתון יהיו נמוכים עוד יותר.

¹⁰ דרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה הן אנגלית ברמה של ארבע יחידות ומתמטיקה ברמה של שלוש יחידות.

ל- 1.3 בשנת 2005, באופן דומה היחס בין האוכלוסיות לעומדים בדרישות הסף למוסדות להשכלה גבוהה עמד על 2.8 לטובת האוכלוסייה היהודית וירד עד ל- 1.9 בשנת 2005, כאשר הוא היה נמוך יותר ב-2004 וב-2003 (1.7 ו-1.6 בהתאמה).

רמת ההשכלה של האוכלוסייה בגיל העבודה¹¹

נתוני ההשכלה של כוח העבודה הדרוזי נמוכים מאלו של כוח העבודה היהודי, אולם כאמור לעיל, ההתפתחויות בשיעור הזכאים לתעודת בגרות בקרב תלמידי י"ב ובאחוז תעודות הבגרות העומדות בדרישות הסף של מוסדות ההשכלה הגבוהה מצביעות על מגמת שיפור בעשור האחרון. ניתן לצפות כי הפערים בחינוך בין המגזרים ילכו ויצטמצמו בשנים הבאות, אם כי בהתייחס לקצב השינויים בחינוך בכלל קשה יהיה לסגור פערים אלו, וידרשו לפחות 10 עד 15 שנים לצמצום ממשי בפער עד כדי ביטולו.

שיעור הלומדים במערכת החינוך ואיכות ההשכלה הנרכשת באים לידי ביטוי בהשכלתם של גילאי כוח העבודה (לוחות 6.א. ו-6.ב.). סה"כ ניכר דמיון רב בין ההשכלה של גילאי כוח העבודה היהודי בכללותו לבין זו במחוז הצפון. בניגוד לכך, קיימת שונות גדולה בהשכלה של גילאי כוח העבודה הדרוזי לבין ההשכלה של האוכלוסייה היהודית המקבילה במחוז הצפון על אף הסמיכות הגיאוגרפית.

- במגזר הדרוזי בולט השיעור הגבוה של בני 18 ומעלה שלא קיבלו תעודה כלשהי, או שלא סיימו תיכון, בהשוואה למיעוט במגזר היהודי במחוז הצפון, 42.3% ו- 12.2% בהתאמה.
- שיעור מסיימי ב"ס תיכון ללא בגרות במגזר הדרוזי נמוך משיעורם במגזר היהודי ועומד על 14.3% ו- 19.7% בהתאמה.
- שיעור מקבלי תעודת הבגרות במגזר הדרוזי עלה בשנים האחרונות (כ-28%) והוא אף גבוה במעט משיעור היהודים (25.4%). שיעור היהודים בקרב בעלי תעודת הבגרות נשמר קבוע בשנים האחרונות בעוד שבקרב הדרוזים קיימת מגמת עלייה. עלייה זו מאוד גבוהה ולכן נלקח ממוצע של השנים 2005-2006, סביר כי חלקו של גידול זה נובע מטעויות סטטיסטיות מפאת גודלו של המדגם.
- שיעור בעלי תעודה על תיכונית או אקדמית במגזר היהודי גבוה במידה ניכרת ביחס למגזר הדרוזי: כ-40% מהמגזר היהודי הינם בעלי תעודה על-תיכונית ואקדמית מול כ-15% בלבד בקרב האוכלוסייה הדרוזית.

¹¹ התייחסנו לגילאי העבודה 18-65, על מנת לנטרל את משקלם הגבוה יחסית של בני נוער דרוזים בסה"כ המגזר.

לוח 6.א: אוכלוסיית בני 18-65¹² לפי תעודה אחרונה ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ יהודים

סה"כ האוכלוסייה	מחוז צפון	דרוזים ¹³	פער ¹⁴	
3240.1	324.8	63.9		סה"כ באלפים ¹⁴
100%	100%	100%		סה"כ באחוזים
14.0	12.2	42.3	-30.1	לא למד, לא קיבל תעודה
19.7	23.0	14.3	8.7	כלל, ביי"ס יסודי או חט"ב
25.4	24.8	27.9	-3.1	ביי"ס תיכון (ללא בגרות)
39.6	39.5	15.1	24.4	תעודת בגרות
				תעודה על תיכונית ואילך
12.0	9.2	7.5	1.7	% לומדים כיום

(1) פער בנקודות אחוז בין מחוז צפון לדרוזים

מקור: סקר כ"א למ"ס, 2006, עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמי"ת

- ההבדלים ברמות ההשכלה של שני המגזרים מתחדדים אף יותר כאשר בוחנים את ההתפלגות לפי סוג התעודות בקרב קבוצות גיל שונות. יחד עם זאת כאשר מביטים על שנים קודמות אנו יכולים לראות כי יש עלייה ברמות ההשכלה, בקרב הדרוזים.
- בקבוצת הגילאים 18-24 שיעור בעלי ההשכלה הנמוכה (עד חט"ב) עומד על 19% במגזר הדרוזי בהשוואה ל- 13.3% בלבד במגזר היהודי. שיעור מסיימי תיכון ללא בגרות נשאר גבוה בקרב הדרוזים (24.5%) בהשוואה לשיעור בקרב היהודים (18.4%) למרות ירידה של 8 נקודות אחוז בארבע השנים האחרונות. ייתכן כי פער זה קיים מאחר ושיעור היהודים בעלי תעודת בגרות גבוה יותר משיעור הדרוזים (59.2% ו-49.8% בהתאמה). שיעור היהודים בעלי בגרות לא השתנה בעוד ששיעור הדרוזים בעלי תעודת בגרות גדל ב-14 נקודות ב-4 השנים האחרונות. אחוז הלומדים בעת הראיון בקרב הדרוזים עלה בארבע השנים האחרונות מ-16.2% ל-25.4%.

¹² היצע כוח העבודה לפי התעודה האחרונה הנלמדת חושב בקרב בני ה-18+ ולא בקרב בני ה-15+ כמקובל מכיוון שמרבית הנוער (כ-80%) בגילאים 15-18 שוהה עדיין במערכת החינוך בשני המגזרים (לוח 3).

¹³ ממוצע לשנים 2005 ו-2006

¹⁴ הסה"כ כולל לא ידוע

- בקבוצת הגילאים 25-34 מתרחב במעט פער ההשכלה בין שני המגזרים. בקרב דרוזים, שיעור בעלי ההשכלה הנמוכה (עד חט"ב) עומד על כ- 30% בהשוואה ל - 8.3% במגזר היהודי. אחוז בעלי תעודות בגרות גבוה במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי, אולם פער זה נובע בשל השיעור הגבוה של בעלי ההשכלה הגבוהה (על תיכונית ומעלה) בקרב היהודים.
- בקבוצת הגילאים +35, 63.7% מהדרוזים הנם בעלי השכלה של עד חט"ב, בהשוואה ל - 17% בלבד מקרב היהודים. שיעור בעלי ההשכלה הגבוהה (תעודה על תיכונית ומעלה) עומד על 13.4% במגזר הדרוזי בהשוואה ל - 47.2% מהמגזר היהודי. שיעור בעלי תעודת הבגרות נמוך מעט במגזר היהודי לעומת הדרוזי (13.8% ו- 14.5% בהתאמה).
- הבדלי ההשכלה לפי רמות גיל מצביעות על שעורי לימוד גבוהים בקרב האוכלוסייה הדרוזית הצעירה, מצב התורם להעלאת רמות ההשכלה בקרב האוכלוסייה.

לוח 6.6: אוכלוסיית בני 18-65 לפי תעודה אחרונה גיל ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ

פער ⁽¹⁾	יהודים		סה"כ האוכלוסייה	
	דרוזים	מחוז צפון		
גיל 18-24				
	14.7	62.6	613.1	סה"כ באלפים
	100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
-9.0	19.0	10.0	13.3	לא למד, לא קיבל תעודה כלל, בי"ס יסודי או חט"ב
-2.8	24.5	21.7	18.4	בי"ס תיכון (ללא בגרות)
12.6	49.8	62.4	59.2	תעודת בגרות
-1.3	(6.8)	5.5	8.2	תעודה על תיכונת ואילך
-2.6	25.4	22.8	29.2	% לומדים בעת הראיון
גיל 25-34				
	20.8	76.6	822.3	סה"כ באלפים
	100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
-22.8	29.5	6.7	8.3	לא למד, לא קיבל תעודה כלל, בי"ס יסודי או חט"ב
7.5	15.5	23.0	18.6	בי"ס תיכון (ללא בגרות)
-6.3	30.9	24.6	25.5	תעודת בגרות
22.1	23.4	45.5	46.2	תעודה על תיכונת ואילך
10.6	(3.2)	13.8	19.0	% לומדים בעת הראיון
גיל 35-65				
	28.6	185.7	1804.8	סה"כ באלפים
	100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
-48.5	63.7	15.2	16.9	לא למד, לא קיבל תעודה כלל, בי"ס יסודי או חט"ב
15.4	8.0	23.4	20.7	בי"ס תיכון (ללא בגרות)
-2.4	14.5	12.1	13.8	תעודת בגרות
35.2	13.4	48.6	47.2	תעודה על תיכונת ואילך
1.2	(1.5)	2.7	3.0	% לומדים בעת הראיון

(1) פער בנקודות אחוז בין יהודים מחוז צפון לדרוזים

מקור: סקר כ"א למ"ס, 2006, עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

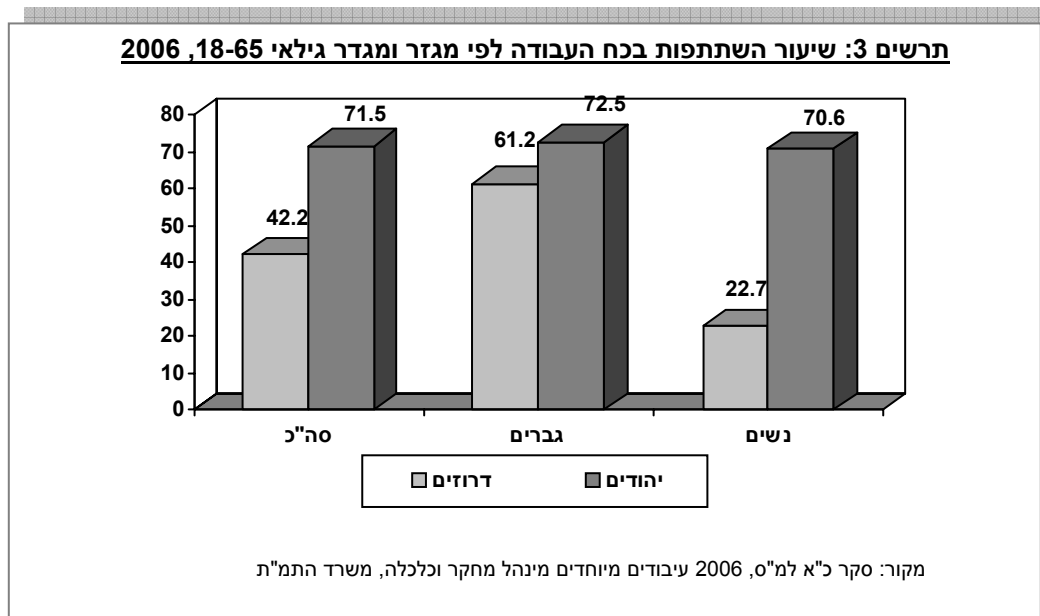
השתתפות בכוח עבודה ותעסוקה

בחינת המאפיינים התעסוקתיים והשוואתם בין המגזרים נערכה בשלוש קבוצות של פרמטרים כדלקמן: 1. ההשתתפות בשוק העבודה; 2. מאפייני תעסוקה על פי ענף כלכלי, משלח יד ומעמד בעבודה; 3. שכר.

השתתפות בכוח העבודה

בשנת 2006 היוו דרוזים כ- 2% מכלל האוכלוסייה בישראל ו- 0.94% בלבד מכוח העבודה הישראלי. הניתוח המציג את שיעור ההשתתפות לפי מגזר ומגדר מלמד כי בשנת 2006 היו קיימים פערים ניכרים בשיעורי ההשתתפות של המגזר היהודי לעומת המגזר הדרוזי (תרשים 3).

- שיעור ההשתתפות במגזר הדרוזי עומד על 42.2% בהשוואה ל- 71.5% במגזר היהודי. שיעור ההשתתפות בכח העבודה של דרוזים נמוך בקרב גברים ונשים כאחד, אך עיקר הפער בין המגזרים מתרכז בשיעור ההשתתפות הנמוך מאד של הנשים הדרוזיות.
- שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים עומד על כ- 61% בהשוואה ל- 72.5% במגזר היהודי.
- שיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות עומד על 22.7%, בהשוואה ל- 70.6% בקרב נשים יהודיות.

מבחינת ההבדלים בשיעורי ההשתתפות בין שתי האוכלוסיות, עולה כי ההבדלים על פני זמן שונים בקרב גברים לעומת נשים, ולפיכך הניתוח לבחינת הפערים נערך על פי הבחנה מגדרית.

הסברים לפער בשיעורי ההשתתפות בין המגזרים לפי מגדר

גברים : בשנת 1990 שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים היה דומה לשיעור ההשתתפות של גברים יהודים, אולם במהלך העשור האחרון חלה ירידה ניכרת בשיעור ההשתתפות של גברים דרוזים עד לרמה של 61% (שיעור הנמוך אף משיעור השתתפותן של נשים יהודיות). הניתוח בוחן שני הסברים עיקריים להבדלים אלו בשיעורי ההשתתפות: ההסבר הראשון מבוסס על ההבדל בהון האנוש בין שתי האוכלוסיות בהיבט של הבדלים ברמת ההשכלה (השכלתם של דרוזים נמוכה יותר) המושפעת גם מההבדלים במבנה הגיל (דרוזים צעירים בממוצע מגברים יהודים). הסבר אפשרי נוסף לשיעורי ההשתתפות הנמוכים של גברים דרוזים הוא נטייתם של גברים דרוזים שפרשו ממערכת הביטחון (לאחר שירות קבע) שלא להשתלב בשוק העבודה האזרחי על אף גילם הצעיר. הסבר זה מבוסס על פערי השכר הגבוהים בין שני המגזרים. מאחר שהקצבה לפורשי מערכת הביטחון גבוהה באופן יחסי בהשוואה לשכר הממוצע במגזר הדרוזי, הרי שהתמריץ לצאת לעבודה בשוק העבודה האזרחי בקרב פורשי צה"ל הוא נמוך יחסית.

- שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים ברמות השכלה נמוכות, קרי בעלי תעודת בי"ס יסודי או חט"ב, גבוה במעט משיעור ההשתתפות של יהודים ברמת השכלה דומה (61.5% ו-55.2% בהתאמה).
- בקרב בוגרי תיכון חסרי בגרות, שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים עומד על כ-63% בהשוואה ל-73.6% בקרב גברים יהודים. ייתכן שהבדלים אלו בשיעורי ההשתתפות נובעים משיעור הגבוה של בני המגזר הדרוזי ברמת השכלה תיכונית המשרתים בכוחות הביטחון. שיעורי ההשתתפות של גברים דרוזים בעלי תעודה על-תיכונית ואקדמית הוא הגבוה ביותר במגזר הדרוזי ועומד על 68.1%, עדיין, זהו שיעור ההשתתפות נמוך ביחס למגזר היהודי באותה רמת השכלה (87.4%).
- בכל קבוצות הגיל, שיעור ההשתתפות של גברים דרוזים נמוך משיעור ההשתתפות של גברים יהודים. הפערים בשיעורי ההשתתפות לפי גיל הולכים ומתרחבים בקבוצות הגילאים הבוגרות (45 ומעלה), זאת, ככל הנראה, בשל פערי ההשכלה הגבוהים בין דרוזים ויהודים מבוגרים. כך לדוגמא, שיעור ההשתתפות של דרוזים בגילאים 45-54 עומד על 57.7% בלבד בהשוואה ל-80.4% במגזר היהודי.

לוח 7: שיעורי השתתפות של גברים גילאי 18-65 לפי תעודה אחרונה, גיל ומגזר, 2006

פער ¹⁵	יהודים		סה"כ
	סה"כ	מחוז צפון	
	19.9	121.6	1157.3
	61.2%	74.8%	72.5%
13.6			
	61.5%	62.0%	55.2%
0.5			
13.1	63.2%	76.3%	73.6%
4.2	55.6%	59.8%	60.8%
19.7	68.1%	87.8%	87.4%
6.6	55.3%	61.9%	60.4%
14.8	76.1%	90.9%	86.4%
24.4	57.7%	82.1%	80.4%

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

לסיכום, ניתן לייחס חלק מהפערים העמוקים בשיעורי השתתפות בין שני המגזרים: הדרוזי והיהודי, להבדלים ברמות ההשכלה, אולם, חלק אחר מהפערים בשיעורי השתתפות נובע ממבנה התעסוקתי המצומצם יחסית במגזר ומהיעדר תעסוקה הולמת כישורים לדרוזים בכל רמות ההשכלה. בנוסף, הבדלים בשיעורי השתתפות לפי גיל מלמדים על הנטייה של גברים דרוזים בגילאי +45 לפרוש מכוח העבודה. הסבר אפשרי לכך הוא קיומה של קצבת פרישה עבור גמלאי מערכת הביטחון המהווה תחליף לשכר מעבודה עבור חלק גדול מהגברים הדרוזים. הסבר אפשרי אחר קשור לתהליך סגירתם של מפעלים עתירי עבודה בצפון הארץ, שהעסיקו עובדים רבים מקרב הדרוזים ושסגירתם הותירה חלל תעסוקתי עבור גברים דרוזים מבוגרים ברמות השכלה נמוכות, שסיכוייהם למציאת תעסוקה חלופית קטנים, ועל כן הם פרשו מכח העבודה.

¹⁵ פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודים במחוז צפון לדרוזים
¹⁶ ממוצע לשנים 2005-2006

נשים: בשנת 2006 הפער בשיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות בהשוואה ליהודיות היה גדול ועמד על כ - 48 נקודות אחוז. שני הסברים עיקריים נבחנו כמשפיעים על פער זה: הבדלים במבנה ההשכלה והגיל בין שני המגזרים (בדומה לניתוח שנערך עבור גברים) והבדלים במבנה המשפחה וברמת הפרייון. פרמטרים אלו הינם משלימים מכיוון שממצאים אמפיריים מלמדים כי לרוב קיים מתאם שלילי בין רמת ההשכלה של נשים ושיעורי השתתפותן לבין שיעורי הפרייון שלהן.

א. השכלה ונשים

שיעור ההשתתפות בכח העבודה של נשים משכילות גבוה משיעור ההשתתפות של נשים בעלות השכלה נמוכה או חסרות השכלה. לוח 8 מציג את שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים יהודיות ודרוזיות בהתאם להשכלה וגיל. מאחר שסה"כ ההשכלה הממוצעת של נשים דרוזיות נמוכה משל נשים יהודיות, צפוי כי שיעור השתתפותן של דרוזיות יהיה נמוך משל יהודיות. בנוסף, מתוך הלוח ניתן ללמוד האם נשים דרוזיות ויהודיות ברמת השכלה דומה הן בעלות שיעורי השתתפות בכוח העבודה דומים. השוואה דומה בשיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות והיהודיות נעשתה בקבוצות גיל.

- בקרב הנשים בעלות השכלה נמוכה (בי"ס יסודי/חט"ב או כאלה שלא למדו כלל) קיים פער ניכר בשיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות לעומת נשים יהודיות (9.4% ו- 44.1% בהתאמה). פערים אלו הולכים ומצטמצמים עם העליה ברמת ההשכלה.
- ברמת השכלה על תיכונית ואקדמית שיעור השתתפותן של נשים דרוזיות עולה ומתקרב משמעותית לזה של נשים יהודיות ועומד על 72.5% ו- 82.9% בהתאמה. מכאן שהשתתפותן של נשים דרוזיות בכוח העבודה מושפעת בעיקר מהשכלה על תיכונית ובעיקר מרכישת השכלה למקצוע (תעודה על תיכונית או אקדמית) ולא מהשכלה כללית תיכונית¹⁷.
- הפערים בשיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות בהשוואה לנשים יהודיות נשמרים גם בתוך כל קבוצת גיל. לדוגמא, שיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות בגילאים 18-34 עומד על 30%, בקרוב בהשוואה לכ - 53% בקרב נשים יהודיות.
- הפערים בשיעורי ההשתתפות מתרחבים בעיקר בקבוצות הגיל 35-44, גילאי העבודה העיקריים. שיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות בגילאים אלו עמד על 19.3%, בהשוואה ל - 83% בקרב נשים יהודיות.

¹⁷ שיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות לפי רמות השכלה נבחנו במספר נקודות זמן, ונמצא כי בכל השנים שיעור ההשתתפות של נשים בעלות תעודה על תיכונית או אקדמית היה גבוה אף משל נשים יהודיות.

- מגמה דומה של ירידה בשיעורי ההשתתפות לאחר גיל 45 נצפתה בשתי האוכלוסיות, אולם מגמה זו חדה הרבה יותר בקרב נשים דרוזיות, ייתכן בשל הריכוז הרב של נשים בעלות השכלה נמוכה בקבוצת הנשים המבוגרות במגזר הדרוזי.

לוח 8: שיעורי השתתפות של נשים גילאי 18-65 לפי תעודה אחרונה, גיל ומגזר, 2006¹⁸

סה"כ	יהודיות		סה"כ	
	סה"כ ²⁰	מחוז צפון		
1160.2	7.2	113.6	70.6	משתתפות באלפים
70.6	22.9	70.0	70.6	שיעור ההשתתפות
				תעודה אחרונה
44.1%	9.7%	44.6%	44.1%	לא למד, לא קיבל תעודה כלל, ביי"ס יסודי או חטי"ב
66.1%	(26.5%)	65.4%	66.1%	ביי"ס תיכון (ללא בגרות)
64.8%	22.8%	59.7%	64.8%	תעודת בגרות
82.9%	72.5%	85.0%	82.9%	תעודה על תיכונית ואילך ²¹
				קבוצות גיל
53.4%	29.6%	49.1%	53.4%	18-34
82.5%	19.3%	83.6%	82.5%	35-44
78.5%	(8.7%)	76.8%	78.5%	45-65

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

¹⁸ כל הנתונים על נשים דרוזיות מבוססים על ממוצע בין השנים 2005 ו-2006, בשל מיעוט מקרים של נשים דרוזיות בכוח העבודה.

¹⁹ פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודיות במחוז צפון לדרוזיות

²⁰ ממוצע לשנים 2005-2006

²¹ תעודה על תיכונית ותעודה אקדמית אוחדו לקבוצה אחת בשל משקלן הנמוך של בעלות ההשכלה הגבוהה בקרב נשים מן המגזר הדרוזי.

לסיכום, מניתוח שיעורי ההשתתפות של נשים משני המגזרים לפי תעודה אחרונה וגיל ניכרת תרומתה של ההשכלה לשילוב בשוק העבודה באופן כללי ובעיקר - עבור נשים דרוזיות. יחד עם זאת, בארבע השנים האחרונות ירדו מעט שיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות ברמות ההשכלה הגבוהות. מאחר ותהליך שדרוג הכישורים של עובדים בגילאי העבודה היינו איטי מאד, צפוי כי רק כניסתן לכוח העבודה של נשים דרוזיות צעירות ומשכילות יוביל לשינוי משמעותי בסה"כ שיעור ההשתתפות של נשים דרוזיות.

ג. אפנה משפחה וראות פריון

עומס העבודה במשפחה הדרוזית המוטל על כתפי האישה הוא רב בהשוואה לעומס המוטל על נשים יהודיות. הערכה זו נמדדת על פי המספר הגבוה של הנפשות, והאחוז הגבוה של ילדים קטנים במשק הבית הדרוזי בהשוואה למשק בית יהודי. כתוצאה מכך צפוי ששיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות יהיו נמוכים יותר בהשוואה לשיעורי השתתפות של נשים יהודיות.

- בקרב הנשים נמצאה מגמה מפתיעה של שיעורי השתתפות גבוהים יותר אצל נשים עם ילדים לעומת נשים ללא ילדים, גם אצל נשים יהודיות וגם אצל נשים דרוזיות. מגמה זו נובעת ממספר סיבות השלובות זו בזו: נשים צעירות ללא ילדים, נשואות ולא נשואות, בדרך כלל חסרות ניסיון מקצועי ולכן לומדות או עוסקות במבחר מצומצם של עבודות. נשים נשואות עם ילדים, הן בממוצע מבוגרות יותר, לכן בעלות השכלה גבוהה יותר בממוצע וכן בעלות ניסיון מקצועי רב יותר.
- בקרב נשים יהודיות שיעור ההשתתפות עולה עם העלייה בגיל הילד הצעיר, בקרב הנשים הדרוזיות שיעורי ההשתתפות נמוכים ונעים בין 22% ל-32%.
- בקרב נשים דרוזיות, שיעור ההשתתפות פוחת ככל שמספר הילדים במשק הבית גדל, בדומה לנשים יהודיות, משלושה ילדים ומעלה.
- לאימהות דרוזיות לילדים בגילאי 0-18 המשתתפות בכוח העבודה נטל משפחתי כבד עקב נוכחותם של ילדים קטנים במשק הבית. ל - 58% מבין האימהות הדרוזיות בכוח העבודה ילדים מתחת לגיל 4, זאת בהשוואה ל - 43% מקרב היהודיות הנמצאות בכוח העבודה. הסבר אפשרי לפער זה טמון ככל הנראה במבנה

גילאים שונה בשני המגזרים, ובכך שהגיל במגזר הדרוזי נמוך במידה ניכרת מהגיל במגזר היהודי. עם זאת שיעור האמהות הדרוזיות עם ילדים עד גיל 4 ירד בשלוש השנים האחרונות ירידה חדה יותר משיעור האימהות היהודיות (66% ו- 45% בהתאמה) (לא מוצג כאן).

- מספר הנפשות הממוצע במשק הבית של נשים דרוזיות המשתתפות בכוח העבודה עומד על 4.8 בהשוואה ל- 3.8 נפשות בממוצע אצל נשים יהודיות. ניתן לראות כי חלה ירידה קלה במספר הנפשות הממוצע במשקי הבית הדרוזים בשנים האחרונות מ-5.1 ל-4.8 בעוד שמשקי הבית היהודים שומרים על מספר נפשות ממוצע של 3.8 לאורך התקופה.

לוח 9: שיעורי השתתפות של נשים (גילאי 18-65) לפי גיל הילד הצעיר, מספר הילדים במשק הבית ומגזר, 2006

דרוזיות*	יהודיות		
	מחוז צפון	סה"כ	
7.2	113.6	1160.2	סה"כ בכוח העבודה באלפים
4.8	3.8	3.8	מספר נפשות ממוצע במשק הבית של נשים בכוח העבודה
19.3%	64.6%	67.9%	אין ילדים
22.1%	75.2%	73.7%	יש ילדים
			גיל הילד הצעיר:
23.3%	69.4%	68.0%	0-1
31.8%	81.3%	80.0%	2-4
21.7%	78.8%	76.7%	5-9
			מספר ילדים במשק הבית
37.7%	74.1%	75.1%	1
24.0%	78.5%	76.7%	2
20.1%	72.6%	67.6%	+3

* ממוצע לשנים 2005-2006

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

לסיכום, אומנם נראה כי מבנה המשפחה, ובעיקר- מספר הילדים במשק הבית וגיל הילד הצעיר משפיעים על מידת ההשתתפות של נשים בכלל ושל נשים דרוזיות בפרט בשוק העבודה, אולם לא ניתן לייחס את כל הפער בשיעורי ההשתתפות של נשים בשני המגזרים להבדל זה בלבד. כאשר מחזיקים קבוע את מספר הילדים במשקי הבית בשני המגזרים, נותרים ההבדלים הבולטים בשיעורי ההשתתפות של נשים דרוזיות בהשוואה לנשים יהודיות בעינם. הסבר אפשרי נוסף לפערים בשיעור ההשתתפות טמון בהבדלים התרבותיים בין שני המגזרים ובעיקר בתפיסה המסורתית הרווחת במגזר הדרוזי לגבי מקומן של נשים במשק הבית, אולם אין באפשרותנו לבחון השערה זו באמצעות הנתונים העומדים לרשותנו.

מאפייני תעסוקה לפי ענף כלכלי ומשלח יד

הניתוח הנוכחי בוחן מאפיינים תעסוקתיים של מועסקים משני המגזרים, הכוללים: ענף כלכלי, משלח יד, מעמד בעבודה וניידות תעסוקתית. השוואת המאפיינים התעסוקתיים בין יהודים הגרים במחוז הצפון לבין דרוזים נועדה לבחון האם יהודים ודרוזים מועסקים בשווקים נפרדים, ובעיקר האם הדרוזים המתגוררים במחוז הצפוני של המדינה מועסקים בשוק העבודה הישראלי הפריפריאלי המנותק משוק העבודה הראשוני במרכז הארץ. לוח 10 מציג את הענפים הכלכליים העיקריים בהם קיימים הבדלים בולטים בין שני המגזרים.

- 21% מן המועסקים הדרוזים עובדים בענפי התעשייה, בהשוואה למעט פחות מ- 16% בקרב המגזר היהודי.
- חלקו של המגזר הציבורי בקרב הדרוזים וכן בקרב היהודים דומה ונע בטווח של 32%-34%. הדרוזים במגזר הציבורי מרוכזים ברובם - 77.4% במנהל וחינוך ו 11% בבריאות, בהשוואה ליהודים ששעורם עומד על 53.1% ו- 31.7% בהתאמה.
- אחוז הדרוזים העובדים בענף הבנייה גדול פי 3.5 מזה של היהודים ועומד על 11.5% לעומת - 3.3% בהתאמה.
- למגזר הדרוזי ייצוג נמוך בענף השירותים העסקיים: כ - 9% עובדים בענף זה, בהשוואה ל - 15% מקרב המועסקים היהודים.

- ישנם קווי דמיון בהתפלגות הענפית של יהודים במחוז צפון לדרוזים. כך לדוגמא, מקרב יהודים במחוז צפון אחוז המועסקים בענפי התעשייה גבוה מאחוז המועסקים בענפי התעשייה בכלל המגזר היהודי, ואף גבוה במעט מאחוז הדרוזים המועסקים בענף. באופן דומה, אחוז היהודים במחוז צפון המועסקים בענף השירותים העסקיים נמוך מאחוז היהודים המועסקים בענף זה בכלל המשק ודומה יותר לאחוז הדרוזים. הבדלים אלו יכולים להצביע על שונות של שוק עבודה מקומי- צפוני ורמת ביקוש ענפי לעובדים במחוז הצפון השונה מהסה"כ.

לוח 10: מועסקים בגילאי 18-65 לפי ענפים כלכלים נבחרים ומגזר 2006, באחוזים מסה"כ

פער ²²	סה"כ דרוזים ²³	יהודים		
		מחוז צפון	סה"כ	
	24.3	216.8	2134.4	סה"כ באלפים
	(100%)	(100%)	(100%)	סה"כ באחוזים
-0.5	4.7%	4.2%	1.5%	חקלאות
-8.5	11.5%	3.0%	3.3%	בינוי
1.2	14.0%	15.2%	16.9%	מסחר, ש. אירוח ואוכל ²⁴
0.5	8.6%	9.1%	14.9%	שירותים עסקיים
2.0	32.3%	34.3%	33.7%	מגזר ציבורי
-19.1	34.8%	15.7%	14.6%	מזה ²⁵ : מנהל ²⁶
-1.9	42.6%	40.7%	38.5%	חינוך
20.5	11.0%	31.5%	31.7%	בריאות ²⁷
0.6	11.6%	12.2%	15.2%	שירותים קהילתיים
4.9	21.0%	25.9%	15.6%	תעשייה
-23.7	50.0%	26.3%	30.1%	מזה ²⁸ : תע' מסורתית ²⁹

מקור : סקר כ"א למ"ס 2006 ; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

²² פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודים במחוז צפון לדרוזים.

²³ ממוצע לשנים 2005-2006

²⁴ מסחר סיטוני וקמעוני

²⁵ מגזר ציבורי מהווה 100%

²⁶ כולל מנהל ציבורי של המדינה, מנהל רשויות מקומיות, מוסדות לאומיים.

²⁷ רווחה וסעד

²⁸ תעשייה מהווה 100%

²⁹ תעשיות מסורתיות הוגדרו כתעשיות: המזון, כרייה וחציבה, טכסטיל, הלבשה, נעלים, דפוס ועץ. התעשייה המתקדמת כוללת את כל אותם ענפי התעשייה אשר לא הוכנסו לתעשייה המסורתית.

על מנת לבחון באופן מעמיק יותר את ענפי הכלכלה בהם מרוכזות מרבית התעסוקה הדרוזית נערך ניתוח נתונים משני בשני ענפי הכלכלה: המגזר הציבורי והתעשייה בהם מרוכזים למעלה מ- 50% מן המועסקים הדרוזים.

- מבין הדרוזים המועסקים בתעשייה, כ- 50% מועסקים בתעשייה מסורתית ו- 50% מרוכזים בתעשייה המתקדמת. מקרב האוכלוסייה היהודית, 30% מועסקים בתעשייה המסורתית ו- 70% מועסקים בתעשייה המתקדמת.
- אחוז העובדים במשלחי יד אקדמיים מקרב מועסקים דרוזים נמוך בהשוואה ליהודים ועומד על 6% ו- 15% בהתאמה (לוח 11.א).
- משקלם של בעלי המקצועות החופשיים והטכניים בקרב הדרוזים נמוך בהשוואה לחלקם במגזר היהודי 10.5% לעומת 16.6% בהתאמה. אחוז המנהלים נמוך מאוד בקרב הדרוזים בהשוואה לאחוז היהודים המנהלים.
- במגזר הדרוזי ניכר ריכוז משמעותי במשלח היד של עובדים מקצועיים (40.5%) בהשוואה לכ-16% במגזר היהודי בכלל ו-24.5% בקרב יהודי מחוז צפון בפרט.
- משקלם של עובדים במשלחי היד "סוכנים ועובדי מכירות" ו"עובדים בלתי-מקצועיים" דומה בשני המגזרים עם שיעורים מעט גבוהים יותר בקרב הדרוזים (כ-3 נקודות אחוז יותר).

לוח 11.א: מועסקים בגילאי 18-65 לפי משלח יד ומגזר, 2006, באחוזים מסה"כ

סה"כ	יהודים		סה"כ	סה"כ באחוזים
	מחוז צפון	דרוזים ³¹		
2134.4	216.8	22.0	2134.4	סה"כ באלפים
(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	סה"כ באחוזים
15.0%	12.7%	6.0%	6.7	אקדמיים
16.6%	16.0%	10.5%	5.5	חופשיים וטכניים
6.8%	7.0%	(2.3%)	4.7	מנהלים
17.5%	12.9%	6.2%	6.7	עובדי פקידות
20.3%	18.5%	23.9%	-5.4	סוכנים, מכירות ושירותים
15.9%	24.5%	40.5%	-16.0	עובדים מקצועיים
6.7%	7.6%	10.5%	-2.9	עובדים בלתי מקצועיים

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

- אחוז הגברים הדרוזים במשלחי יד "אקדמאים" "חופשיים וטכניים" ו"מנהלים" נמוך בהשוואה לגברים יהודים ועומד על 12.4% ו- 38.0% בהתאמה. הבדלים אלו נובעים מפערי ההשכלה הגדולים בין שני המגזרים.
- אחוז האקדמאים, חופשיים וטכניים בקרב הנשים הדרוזיות והיהודיות זהה, ניתן ליחס זאת למשקלן הגבוה של אקדמאיות דרוזיות המועסקות בתחום ההוראה.

³⁰ פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודים במחוז צפון לדרוזים.

³¹ ממוצע לשנים 2005-2006

לוח 11.ב.: משלח יד לפי מגזר ומגדר (גילאי 18-65), 2006, באחוזים מהקבוצה

פער ³²	יהודים		סה"כ	
	מגזר דרוזי*	מחוז צפון		
	18.6	113.1	1070.6	גברים
	(100%)	(100%)	(100%)	סה"כ באחוזים
19.5%	12.4%	31.9%	38.0%	אקדמיים, חופשיים טכניים ומנהלים
-19.5	87.6%	68.1%	62.0%	אחר ³³
	5.7	103.7	1063.8	נשים
	(100%)	(100%)	(100%)	סה"כ באחוזים
0.2%	39.5%	39.7%	38.9%	אקדמיים, חופשיים, טכניים ומנהלים
-0.2%	60.5%	60.3%	61.1%	אחר ³⁴

* ממוצע לשנים 2005-2006

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

מעמד בעבודה

ממצאי מחקרים קודמים בנושא המעמד בעבודה של בני לאומיים שונים בשוק העבודה הישראלי בפרט ובשווקי עבודה אחרים בכלל (ראה לדוגמא: נדיב ושלח, 2004) מלמדים כי העבודה כעצמאים משמשת כ"נישה תעסוקתית" וכאמצעי השתלבות בשוק העבודה במגזר הדרוזי.

- אחוז העצמאים בקרב הדרוזים גבוה מעט בהשוואה לאחוז העצמאים מקרב היהודים ועומד על 14.4% ו- 11.3% בהתאמה.
- מבין סה"כ הגברים היהודים 15.5% עצמאים, ובמחוז צפון אחוז הגברים העצמאים הינו 15.1%. בהשוואה לכך אחוז הגברים הדרוזים העצמאים עומד על 17.2%.

³² פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודים במחוז צפון לדרוזים.³³ אחר – עובדי פקידות, סוכנים מכירות ושירותים, עובדים מקצועיים ועובדים בלתי מקצועיים.³⁴ אחר – עובדי פקידות, סוכנים מכירות ושירותים, עובדים מקצועיים ועובדים בלתי מקצועיים.

לוח 12: מעמד בעבודה לפי מגזר ומגדר בגילאי 18-65, 2006, באחוזים

פער ³⁵	יהודים		סה"כ	סה"כ באלפים
	סה"כ דרוזים	מחוז צפון		
	24.2	216.8	2134.4	
	(100%)	(100%)	(100%)	<u>סה"כ</u>
-0.7	84.7%	84.0%	84.4%	שכיר
-3.5	14.4%	10.9%	11.3%	עצמאי
	- -	5.1%	1.4%	אחר ³⁶
	(100%)	(100%)	(100%)	<u>נברים</u>
-2.8	82.6%	79.8%	83.2%	שכיר
-2.1	17.2%	15.1%	15.5%	עצמאי
	- -	5.2%	1.3%	אחר ³⁷
	* (100%)	(100%)	(100%)	<u>נשים</u>
-2.6	91.2%	88.6%	91.5%	שכיר
0.3	(6.1%)	6.4%	7.0%	עצמאי
1.5	(3.5%)	5.0%	1.5%	אחר ³⁸

* ממוצע לשנים 2005-2006

מקור: סקר כ"א למ"ס 2005, 2006; עיבודים מיוחדים מנהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

יוממות תעסוקתית

חסמי תעסוקה של נשים דרוזיות במעמד של שכירות, מניעים נשים רבות לעבוד כעצמאיות בתוך יישוב המגורים. חשוב לציין כי מרבית העצמאים העובדים ברשות עצמם פותחים את עסקיהם הזעירים בתחום מקום המגורים, ולעיתים קרובות- אף בבית³⁹.

- רק 17% מבין הדרוזיות המועסקות עובדות מחוץ ליישוב המגורים, בהשוואה ל- 43% מקרב היהודיות.

³⁵ פער בנקודות אחוז המחושב בין יהודים במחוז צפון לדרוזים.

³⁶ כולל בני משפחה ללא תשלום, חברי קיבוצים וחברי קואופרטיב

³⁷ ראה הערה 35.

³⁸ ראה הערה 35.

³⁹ כך לדוגמה, ע"פ מפקד 1995 מבין העובדים הסיכוי של גבר עצמאי לעבוד מהבית עמד על 11%, בעוד הסיכוי של גבר שכיר לעשות כן עמד על פחות מ- 1%. סיכוייהן של נשים עצמאיות לעבוד מהבית היה אף גבוה יותר ועמד על 22% בהשוואה ל- 1% מקרב השכירות (נדיב, לא פורסם).

- אחוז הגברים העובדים מחוץ ליישוב המגורים בקרב הדרוזים עומד על 55.2%, והוא גבוה מעט בהשוואה ל 52.4% במגזר היהודי.
 - אחוז הגברים היהודים העובדים מחוץ למחוז המגורים עומד על למעלה מ – 29%, בהשוואה לכ – 26% בקרב גברים דרוזים. אחוז הגברים היהודים במחוז צפון העובדים מחוץ למחוז המגורים עומד על 18.4% בלבד, ממצא המלמד כי סה"כ במחוז הצפון קיימת נטייה לעבוד בנפת המגורים.
 - כצפוי, אחוז הנשים היהודיות העובדות מחוץ למחוז המגורים הינו נמוך בהשוואה לגברים העובדים מחוץ למחוז המגורים ועומד על 18.5%. ההבדלים בין גברים ונשים במאפיין העבודה מחוץ למחוז המגורים מתחדד אף יותר בהשוואה בין נשים יהודיות ממחוז צפון (9.0%) ונשים דרוזיות.
- לסיכום, גברים דרוזים נוטים מעט יותר לניידות תעסוקתית בהשוואה לגברים יהודים, ככל הנראה בשל העדר מקומות עבודה בקרבת מקום. בניגוד להם, מידת הניידות התעסוקתית של נשים דרוזיות נמוכה מאד. ממצא זה מדגיש כי העדר ניידות מחוץ ליישוב המגורים עדיין מהווה חסם תעסוקתי מרכזי בקרב נשים.

לוח 13: עבודה מחוץ ליישוב המגורים לפי מגזר ומגדר (גילאי 18-65), 2006, באחוזים מהקבוצה

נשים			גברים			סה"כ			
דרוז	מחוז	סה"כ	דרוזים	מחוז	סה"כ	דרוזים	מחוז	יהודים	
ים	צפון	יהודים		צפון	יהודים		צפון	צפון	
5.9	103.7	1063.8	18.3	113.1	1070.6	24.2	216.8	2134.4	סה"כ באלפים
<i>באחוזים מהקבוצה</i>									עובדים מחוץ:
17.2	40.3	42.7	55.2	47.4	52.4	45.9	44.0	47.6	ליישוב
									המגורים
--	9.0	18.5	25.7	18.4	29.2	19.6	13.9	23.9	למחוז
									המגורים

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

על מנת להשלים את ניתוח הניידות התעסוקתית, ובמטרה לבחון קיומם של חסמים תעסוקתיים נוספים לבני המגזר הדרוזי ובעיקר לנשים, נערכה השוואה בין אחוז העובדים חלקית לפי מגזר ומגדר.

- אחוז העובדים חלקית מקרב הדרוזים נמוך במעט מאחוז העובדים חלקית בקרב היהודים (18.3% ו-24.0%, בהתאמה). הבדלים אלו נובעים בעיקר מכיוון שככלל נשים נוטות לעבוד חלקית בשיעורים גבוהים הרבה יותר מגברים, אולם שיעור הנשים הדרוזיות העובדות הנמוך במיוחד מקטין את ההבדלים בשיעורי העבודה החלקית בין המגזרים.
- אחוז הגברים הדרוזים העובדים חלקית, נמוך במעט מאחוז הגברים היהודים העובדים חלקית. אחוז הנשים העובדות חלקית גבוה בהרבה בקרב הנשים הדרוזיות (כ-57.2%) לעומת הנשים היהודיות (כ-36%).

מפרנסים במשק הבית ושכר

הסעיף הנוכחי בוחן את תוצאות התעסוקה בקרב שני המגזרים: היהודי והדרוזי, בהתייחס לשני פרמטרים עיקריים: מספר המפרנסים במשק הבית, והשכר לחודש עבודה. מספר המפרנסים במשק הבית יכול ללמד על יחס התלות בין מספר מפרנסים למספר נתמכים במשק הבית. בהינתן משק הבית הדרוזי הממוצע גדול ב-1.3 ממספר הנפשות במשק בית יהודי ממוצע, גם אם מספר המפרנסים בשני המגזרים היה זהה הרי שיחס התלות במגזר הדרוזי גבוה יותר. אולם מאחר ונשים דרוזיות משתתפות בשוק העבודה בשיעורים נמוכים בהשוואה לנשים יהודיות, צפוי שיחס התלות במגזר הדרוזי יהיה אף גבוה יותר. חשוב להדגיש כי ניתוח יחס התלות מהווה רק אומדן ראשוני לעומס הכלכלי במשק הבית, וכי יש לבחון עומס כלכלי זה גם בהינתן השכר המשפחתי ביחס לגודל המשפחה. הנתונים האחרונים אינם זמינים בידינו, לפיכך, הניתוח מציג רק את השכר הממוצע ביישובים הדרוזים לפי מגדר, ומשווה שכר זה לשכר הממוצע במגזר היהודי. בהינתן הפערים במאפייני ההון האנושי בין שני המגזרים, צפוי כי השכר הממוצע במגזר זה יהיה נמוך מהשכר הממוצע במגזר היהודי. עם זאת, ננסה לאמוד באיזו מידה השכר הממוצע של בעלי השכלה נמוכה דרוזים נמוך מהשכר הממוצע של הקבוצה הדומה מקרב עובדים יהודים.

- אחוז המשפחות ללא מפרנס במגזר הדרוזי גבוה מזה שבמגזר היהודי (15.3% ו- 8.6% בהתאמה). בקרב משפחות יהודיות במחוז הצפון, אחוז המשפחות ללא מפרנס נמוך מזה שאצל סה"כ היהודים (6.7%). על-פי דוח העוני של הביטוח הלאומי⁴⁰ בשנת 2006 כ-90% ממשקי הבית ללא מפרנס היו מתחת לקו העוני.
- אחוז משקי הבית בהם מפרנס יחיד במגזר הדרוזי כפול בהשוואה למגזר היהודי ועומד על 54.9% ו- 24.8% בהתאמה.
- אחוז משקי הבית בהם שני מפרנסים עומד על 44.9% במגזר היהודי, ו- 22.1% במגזר הדרוזי. סה"כ כ-77% ממשקי הבית הדרוזים נשענים על מפרנס יחיד או שניים, לעומת 69.7% ממשקי הבית במגזר היהודי. כזכור, למצב זה נודעת השפעה על רמת החיים, שכן שיעור העוני⁴¹ בקרב משפחות שבהן מפרנס יחיד גבוה יחסית ועמד בשנת 2006 על 34.6%.
- במגזר היהודי בולט משקלם של משקי הבית בהם שלושה מפרנסים (14.5%) בהשוואה למיעוט ממשקי הבית במגזר הדרוזי (כ-5%). הסבר אפשרי לכך טמון במבנה הגילאים הצעיר יחסית של האוכלוסייה הדרוזית ביחס לאוכלוסייה היהודית, כך שבמרבית משקי הבית במגזר הדרוזי מספר המבוגרים מעל גיל 15 קטן ביחס לאוכלוסייה היהודית.
- יחס התלות במגזר הדרוזי גבוה לעין ערוך בהשוואה ליחס התלות במגזר היהודי, 3.98 ו- 2.04 בהתאמה. במילים אחרות, במגזר היהודי מפרנס אחד במשק הבית מפרנס 2.04 נפשות, בעוד שבמגזר הדרוזי מפרנס אחד במשק הבית מפרנס 3.98 נפשות.

⁴⁰ בטי"ל, דוח העוני 2007.

⁴¹ בטי"ל, דוח העוני 2007.

לוח 14: מספר מפרנסים במשק הבית לפי מגזר, 2006 גילאי 18-65, באחוזים מסה"כ

סה"כ דרוזים	סה"כ יהודים		
	מחוז צפון	סה"כ	
4.98	3.88	3.81	מספר נפשות ממוצע במשק הבית
1.25	1.92	1.87	מספר מפרנסים ממוצע
3.98	2.02	2.04	יחס תלות ממוצע ⁴²
100%	100%	100%	אחוז מפרנסים במשק בית
15.3%	6.7%	8.6%	0 מפרנסים
54.9%	22.5%	24.8%	1 מפרנס
22.1%	48.9%	44.9%	2 מפרנסים
5.0%	17.0%	14.5%	3 מפרנסים
(2.7%)	5.4%	7.2%	4 מפרנסים +

מקור: למ"ס 2006; עיבודים מיוחדים מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

לוח 15 מפרט את השכר הממוצע ביישובים הדרוזים לפי מגדר. הלוח מסודר בסולם סודר יורד כך שבראש הלוח מצויים היישובים בהם לגברים השכר הנמוך ביותר (מגידל שמס, מסעדה) ובתחתית הלוח יישובים בהם גברים משתכרים השכר גבוה ביותר (יאנוח ג'ת כסרע סמיע ועוספיא). מעניין לראות כי לא קיים קשר ליניארי בין שיעור משתכרי שכר מינימום ביישוב לבין השכר הממוצע ביישוב לגברים, נתון המעיד על שונות גבוהה בשכרם של גברים דרוזים.

השונות בשכר בקרב נשים דרוזיות קטנה באופן משמעותי בהשוואה לשונות בשכר בקרב הגברים. השכר הממוצע בקרב גברים דרוזים ביישובי הגולן נמוך משמעותית בהשוואה לשכר הממוצע בקרב דרוזים ביישובי הגליל. בקרב נשים דרוזיות לא נתגלו הבדלים גדולים בשכר הממוצע בהתייחס למקום המגורים.

- בהתייחס לשנת 2005, השכר הממוצע בקרב גברים ביישובים הדרוזים עמד על כ- 5,000 שקלים. בקרב נשים, השכר הממוצע ביישובים הדרוזים עמד על 2,475 שקלים. השכר הממוצע בקרב גברים בכל יישובים הדרוזים נמוך מסה"כ השכר הממוצע במשק הישראלי לשנת 2005 אשר עמד על 7,771 שקלים. השכר הממוצע של הנשים הדרוזיות נמוך משכר המינימום במשק הישראלי שעמד על 3,335.

⁴² מחושב באופן הבא: מספר נפשות במשק הבית/מספר מפרנסים

- יחס השכר בין גברים ונשים ביישובים דרוזים נמוך במידה ניכרת בהשוואה ליחס השכר של סך כל האוכלוסייה, 49% ו- 59%, בהתאמה. במספר יישובים דרוזים בהם יחס השכר יחסית גבוה ועומד על כ- 60%, זאת בשל השכר הנמוך מאד של הגברים.
 - ביישובים הדרוזים שיעור משתכרי שכר המינימום עומד על 40% בהשוואה ל- שיעור ממוצע של 30% ביישובים היהודים (לא מוצג כאן, מתוך נתוני הביטוח הלאומי, 2004).
- לסיכום, בהינתן השכר הנמוך במגזר הדרוזי ויחס התלות הגבוה במגזר זה, ניתן לשער כי מידת הנזקקות וקשיי הפרנסה חמורים יותר מאשר במגזר היהודי שגם בו קיימים קשיים.

לוח 15: שכר ממוצע במשך השנה⁴³ לפי יישוב ומגדר, - 2005

יישובים במגזר הדרוזי				יישוב
יחס שכר נשים/גברים	נשים	גברים	סה"כ	
0.49	2,475	5,001	3,967	ממוצע
0.68	2,115	3,121	2,785	מגדל שמס
0.53	1,781	3,372	2,814	מסעדה
0.47	1,902	4,006	3,397	בוקעתא
0.61	2,628	4,314	3,709	דיר אל אסד*
0.51	2,319	4,579	3,552	סאגור
0.59	2,671	4,530	3,814	אבו סנאן
0.58	2,792	4,789	4,127	שפרעם
0.39	2,060	5,349	3,791	בית גן
0.53	2,650	5,045	4,133	יירכא
0.49	2,602	5,308	4,146	חורפיש
0.69	3,606	5,202	4,494	ראמה
0.50	2,998	5,999	4,658	פקעין
0.35	2,081	5,875	4,141	גולס
				דלית אל כרמל –
0.44	2,741	6,254	4,982	עספא**
0.38	2,275	6,032	4,312	יאנוח גת
0.38	2,379	6,238	4,622	כסרא סמיע
יישובים נבחרים במגזר היהודי (מחוז צפון)				
0.54	4,965	9,228	7,007	חיפה
0.53	4,897	9,327	7,083	יוקנעם עילית
0.58	4,258	7,313	5,752	כרמיאל
0.55	4,498	8,129	6,299	נהריה
0.70	3,648	5,203	4,391	קצרין

* נתונים לשנת 2001

** נתונים לשנת 2004

מקור: בנדלק, 2004 בט"ל

⁴³ שכר בממוצע במשך השנה הינו סך השכר של המובטחים בביטוח הלאומי בחלוקה ל – 12 חודשים. מאחר וחלק מהאוכלוסייה לא עובד 12 חודשים בשנה, השכר הממוצע במשך השנה נמוך מהשכר החודשי הממוצע. בלוח זה בחרנו להציג את השכר הממוצע במשך השנה שכן דווקא במגזר הלא יהודי מספר חודשי העבודה בשנה נמוך מבמגזר היהודי.

אבטלה

הדיון הנוכחי עוסק באבטלה בשני המגזרים: הדרוזי והיהודי, וסוקר שני היבטים שלה: שיעור ומשך האבטלה ב- 2006 והתפתחות האבטלה במגזר הדרוזי והיהודי בשני העשורים האחרונים.

לוח 16: מובטלים בגילאי 18-65 לפי מגזר, מגדר, ומשך אבטלה, 2006, אחוזים מסה"כ

	סה"כ		
	דרוזים ²	יהודים	
		צפון ¹	סה"כ
סה"כ באלפים	2.7	20.7	189.2
% המובטלים	10.0	8.9	8.2
% גרעין קשה ³	55.6	37.4	31.2
ממוצע משך אבטלה	58.9	36.6	31.8

(1) מחוז צפון (2) עבור נתוני הדרוזים נעשה ממוצע עבור השנים 2005 ו-2006. (3) אחוז 'גרעין קשה' – מובטלים למעלה מחמישים שבועות.

מקור: סקר כ"א למ"ס 2006, עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

- בשנת 2003, אחוז המובטלים במגזר הדרוזי עמד על 7.5% בהשוואה ל- 10.6% במגזר היהודי. ארבע שנים לאחר מכן שיעור האבטלה במגזר היהודי ירד ל-8.2% בעוד ששיעור האבטלה של המגזר הדרוזי עלה ל-10%. הסבר אפשרי אחד מקורו באוכלוסיית הנשים המתקשה למצוא עבודה, מאחר ובנוסף לקשיי התעסוקה הקיימים בצפון הן עומדות בפני קשיים נוספים, בשל היותן חלק מחברה מסורתית שבה נטל המשפחה כבד, ואפשרויות הניידות שלה לתעסוקה מחוץ למקום המגורים הן מוגבלות. הסבר אפשרי נוסף הינו עליה בשיעור ההשתתפות של גברים הגורם לעליה בשיעור האבטלה בשל קשים במציאת עבודה.
- משך האבטלה הממוצע של הדרוזים גבוה כמעט פי שניים ממשך האבטלה של אוכלוסיית היהודים. יחס זה נשמר גם כאשר אנו בוחנים גברים ונשים בנפרד.
- אחוז האבטלה ועומק האבטלה במחוז צפון גבוהים בהשוואה לרמתם בכלל המגזר היהודי והם גבוהים אפילו בהשוואה לנתונים המקבילים במגזר הדרוזי (בעיקר בקרב גברים). במילים אחרות, קשיי התעסוקה במחוז הצפון גבוהים ביחס לממוצע הארצי וכתוצאה מכך הביקוש לעובדים במחוז צפון יחסית נמוך. יחד עם זאת, קשיי תעסוקה אלו אינם יכולים להסביר את מלוא הפער בין שיעורי האבטלה ועומק האבטלה במגזר הדרוזי בהשוואה למגזר היהודי.

- אם מצרפים את המספר הגבוה של המועסקים חלקית שלא מרצון, למספר המתייאשים מכוח העבודה, ולמספר המובטלים הנמדד באופן רגיל, מתברר כי סה"כ אחוז הדרוזים בעלי קשיי תעסוקה גבוה במידה ניכרת בהשוואה ליהודים ועומד על 25.2% בהשוואה ל – 15.8% מכוח העבודה בהתאמה. כאשר אנו בוחנים את הגברים הדרוזים למול הגברים היהודים ניתן לראות קשיי תעסוקה גבוהים של הגברים הדרוזים (14.6%) לעומת אלה של הגברים היהודים (10.5%). עיקר הפער בקשיי התעסוקה מתקיים לגבי הנשים הדרוזיות בהשוואה לנשים היהודיות. ממצאים אלו מספקים תמונה מדויקת יותר לגבי קשיי התעסוקה של הדרוזים שאיננו יכולים ללמוד רק מהשוואת שיעורי האבטלה.

אבטלה על פני זמן

התפתחות אחוז המובטלים משנות השמונים ועד היום מלמדת כי חלה עלייה בשיעור האבטלה בשני המגזרים ובעיקר: בין שנת 1980 ל – 1990, בשנת 2006 אנו רואים כי שיעורי האבטלה של היהודים ירדו בכ- אחוז בעוד שאצל הדרוזים מגמת העלייה נמשכת. בקרב אוכלוסיית הגברים הדרוזים שיעורי האבטלה ירדו ואצל היהודים הם נשמרים על אותה רמה. בשני המגזרים אפקט הגידול על שיעורי האבטלה נובע מנתוני הנשים, כאשר הנשים הדרוזיות הן הסובלות העיקריות.

לוח 17: אחוז מובטלים לפי מגזר¹ ומגזר 1980-2006

שנה	סה"כ		גברים		נשים	
	יהודים	דרוזים	יהודים	דרוזים	יהודים	דרוזים
1980	4.7%	2.7%	4.0%	3%	5.8%	0.0%
1990	9.3%	8.8%	7.6%	10.2%	11.4%	0.0%
2006	8.2%	10.0%	7.8%	6.3%	8.7%	20.1%

(1) דרוזים – ממוצע 2005,2006

מקור: סקר כ"א למ"ס 1980-2006, עיבודים מיוחדים מינהל תכנון מחקר וכלכלה, משרד התמ"ת

לסיכום, ניתן לומר כי על אף ששיעור האבטלה במגזר הדרוזי נמוך, לא ניתן ללמוד מכך על העדר קשיי תעסוקה במגזר. הסיבה העיקרית לשיעורי האבטלה הנמוכים הנה הנטייה לצאת משוק העבודה עם הפסקת העבודה (אבטלה), או התייאשות משוק העבודה בעת הפסקת חיפוש עבודה אלטרנטיבית. נטייה זו מוגברת כנראה אף יותר בקרב נשים דרוזיות. כמו כן, משך האבטלה ועומק האבטלה במגזר הדרוזי הנם תמורים יותר בהשוואה למגזר היהודי. בקרב גברים דרוזים

עיקר האבטלה מתרכזת בקבוצת בעלי השכלה נמוכה, ממצא התקף עבור כלל האוכלוסייה אך מתחזק מאד במגזר הדרוזי. לא נמצאה השפעה דומה של רמת השכלה נמוכה על שיעור האבטלה בקרב נשים דרוזיות. דווקא נשים דרוזיות משכילות נוטות להשתתף בשוק העבודה, ואף נוטות להמשיך להשתייך לכוח העבודה גם בתקופות של העדר עבודה (אבטלה). ולבסוף, אופן חיפוש העבודה והסיבות להפסקת עבודה מלמדים על הבדלים ניכרים בדפוסי ההתנהגות של שני המגזרים.

רשימת מקורות

(1) בנדלק, ז'ק. 2006. ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים ש+וונים 2004-2005. המוסד לביטוח לאומי, סקרים תקופתיים מס' 194.

(2) הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – www.cbs.gov.il

(3) המוסד לביטוח לאומי – www.btl.gov.il

(4) מכון אדווה – www.adva.org.il

(5) משרד החינוך – www.education.gov.il